

ציונים והערות - לולב הגזול

כ"ט ע"ב

(א) "לולב הגזול והיבש פסול." פרש"י דיבש פסול משום דכתיב "ואנווהו" והקשו בתוס' מהא דאיתא בגמ' להלן דהפסול הוא מדין הדר, ועוד הקשו דואנווהו אינו אלא לכתחילה ולא מפסל בהכי. ועין בכפות תמרים שתי' דבאמת עיקר הלימוד הוא מהדר אלא דבלא "ואנווהו" לא היינו מעמידים דין הדר גם על לולב דלא כתיב "וכ"כ בערול"נ ע"ש. ועוד תי' הכפ"ת עפ"ד התוס' להלן שהקשו מנין דפסול הדר הוא בכל הימים ועי"ש מה שתי' ולזה כתב רש"י דבכל הימים פסול דבעי' ואנווהו. וכ"כ הפנ"י, והוסיף עוד דלשיטת רב יהודה דלית ליה הקישא דאתרוג ללולב הוצרך רש"י לכתוב הפסול דואנווהו שפסול אף לשיטת רבי יהודה [לכה"פ לכתחילה]. עי"ש. ולענין הק' השניה של תוס' תי' הכפ"ת דיש מקומו שפסולו חכמי מדין ואנווהו גם בדיעבד. עי"ש. ויש לדון שנחלקו רש"י ותוס' האם דין זה קלי ואנווהו הוא דין נפרד מעצם המצוה ולכן לא שייך שיפסול בדיעבד או"ד דהוא חלק מדיני המצוה עצמה ולכן יש מקומו שהוא דין פסול גם בדיעבד, ובאמת באסופות מדברי הגר"ח הובאו דברי הגרי"ז שהוכיח מדברי רש"י הנ"ל שדין זה קלי ואנווהו הוא מדיני המצוה עצמה ולא דין בפנ"ע. שיטת הבעה"מ דביבש איכא נמי פסול משום "הקריבהו נא לפחתך" ועיין ברמב"ן מה שהקשה עליו.

ובגדר יבש מבואר בתוס' דיבש הוא הנפרך בציפורן דאין דין יבש בלולב בתלוי בזמן עי"ש, אמנם בר"ן כתב דיבש דלולב היינו דנשתנה ללוב ולא דין יבש הנפך בציפורן. ועיין ברמ"א (תרמ"ה ס"ה) שפסק כדברי התוס' אבל רוב הפוסקים לא ס"ל הכי וכתה המ"ב דלכן אין לסמוך ע"ד הרמ"א במקום שיש לחין.

(ב) "נקטם ראשו." כתב רש"י דפסול משום דלא הוי הדר, ובשפ"א הקשה דרבי יהודה להלן ל"א ע"א פליג על פסול יבש משום דס"ל דלא בעי' הדר בלולב, ומ"ט לא פליג גם על נקטם וכו' ולכן רצה לפרש שלא כדברי הראשונים אלא דהפסול הוא מטעם לקיחה תמה [היינו חסר] ועי"ש נפ"מ בזה לענין שעת הדחק דיבש כשר וחסר פסול עי"ש.

נחלקו הראשונים מהו ראשו דלולב דנקטם פסול. דאי מיירי בב' עלים עליונים קשה למאי איצטריך דין נטלה התיומת להלן בגמ' דהא הוי כ"ש מנקטם ראשו [והיינו דהבינו תוס' דנטלה התיומת היינו ב' עלים עליונים, אמנם יש שיטות דנטלה התיומת היינו שנחלק הכפול ברוב העלים ולפ"ז לק"מ ק' התוס' ועיין בערול"נ]. ותי' תוס' דבאמת מיירי בעלים עליונים וס"ד דנטלה התיומת הוי הדר טפי, קמ"ל. עוד תי' תוס' דלא מיירי רק בעלין העליונים אלא ברוב העלין העליונים [וכתב הרא"ש דהלשון דחוק, ועיין בכפות תמרים משכ"ב]. וברא"ש הביא דברי הראב"ד שנסתפק האם נקטם ראשו מיירי על העלין או על שדרת הלולב עצמו והביא שם ב' גרסאות בדברי היורשלימי ולגרסה ראשונה שם מוכח שענין נקטם ראשו הוא על העלין אבל לגרסה שניה בירושלמי יש להסתפק כנ"ל, וכתב הראב"ד להוכיח מדין הדס דכמו דבהדס דין נקטם ראשו קאי על גוף ההדס ולא על העלין כ"כ גבי לולב, וכן הוכיח מלשון הגמ' דלולב פירושו שדרת הלולב כמו לגבי נסדק, וכן דיבשות העלין לא מוזכר בגמ', עי"ש. והרא"ש פליג על הראב"ד וס"ל דנקטם ראשו קאי על העלין ודחה דמיון הראב"ד בין לולב להדס דגבי הדס ודאי דין נקטם קאי על גוף ההדס מ"מ גבי לולב אינו כן כיון שחלוק דין ההדס שאין העלין יוצאין מגופו מדין הלולב שהעלין יוצאין מגופו, וכן דחה שאר ראיות הראב"ד עי"ש. ועיין נמי ברטב"א שס"ל כשטת הרא"ש [ויש קצת חילוקי דברים בינו לבין הרא"ש לענין ראיות הראב"ד עי"ש]. והיינו דשורש מחלות הראב"ד והרא"ש הוא בגדר עלין דלולב אי הוי כמו עלין דהדס שאינם נחשבים כחלק מההדס עצמו ולכן אם יבשו ונשאר ג' בדי עלין לחין כשר וה"ה דנקטם קאי על גוף ההדס ולא על העלין, אבל עלין דלולב דינם כגוף הלולב עצמו כיון שיוצאים ממנו ולא דמי להדס, והראב"ד ס"ל דלא שנא.

ולענין הלכה בשו"ע (תרמ"ה ס"ו) כתב דנקטם היינו ברוב העלים וברמ"א מחמיר דנקטם הוא גם בעלה אמצעי, ומ"מ כתב דאי ליכא אחר מברכים עליו, ועיין בביאור הלכה שהביא דברי המג"א שפליג על הרמ"א, והביא הבה"ל כמה פוסקים שביארו דהרמ"א סמך להקל במקום דליכא אחר מחמת הדעות שס"ל דנקטם הוא ברוב עלין וביצורף שיטת הראב"ד דנקטם הוא רק בשדרת הלולב. עי"ש.

(ג) **ובענין שיעור הנקטם, עיין עוד בריטב"א** בהמשך דבריו לענין נקטם כל שהוא בראש הלולב וכתב דיש להחמיר בנקטם כל שהוא כמו בחוטמו של אתרוג [וכ"כ הר"ן] והוסיף עוד דה"ה ליבש בראשו כ"ש דדמי לנקטם. עי"ש. והנה מה שכתב הריטב"א דיש לרמות יבש לנקטם לכאור' הוא נגד דברי הירושלמי שהובאו ברא"ש דיש חילוק בין נקטם ליבש [זה הדור וזה אינו הדור] ובספר ברכת יעקב ביאר דהריטב"א ס"ל דהוי בעיא בירושלמי ולא איפשטא ולכן פסק לחומרא והגם שהראב"ד הבין דנפשטא האיבעיא לקולא הריטב"א פליג בהכי. ועיין בעמק ברכה שנסתפק לפ"ז באותם הלולבים שקצה הראש שלהם נשרף קצת מחוס השמש ויש חשש שיבש ראשם אי פסולים כשיטת הריטב"א והר"ן הנ"ל, או"ד ששכיון שאינו אלא משהו מן המשהו וכך דרך הלולבים שנשרף ראשם החד מן החום אי"ז פסול, וכתב להכשיר והוסיף דעת המביט שכתב דבפסולי הדר כל שאינו נראה לעין אלא צריך עיון והסתכלות היטב אינו נפסל בהכי. ובעיקר דינו של הריטב"א דסגי בכל שהוא עיין בביאור הלכה (תרמ"ה ס"ו) שהביא כמה דעות בפוסקים בזה עי"ש.

(ד) **"נפרצו עליו"** נשנו בראשונים כמה דעות בביאור נפרצו עליו דדעת רש"י [להבנת התוס' והרא"ש] דס"ל דאין העלין מחוברים כלל בלולב אלא ע"י אגודה והקשו עליו הראשונים דזה מקרי הוצין עי"ש, ולכן ביארו תוס' והרא"ש דנפרצו עליו היינו שנחלק כל עלה לשניים וכך הוא דרך לעשות חופיא עי"ש. ועיין בריטב"א שהוכיח שבעי' נפרצו רוב עליו דכל המינים שווים בשיעור פסולם במה ששייך בכולהו וכמו בערבה דבעי' רוב ה"ה בנפרצו עליו, הוסיף הרטב"א דכל שנשרו רוב עליו או שנפרצו חשיבי כמאן דליתנייהו וכאילו הוי אופתא והרי הוא ככל הפסולין מגופן שאין שמן עליהו שפסולין כל שבעה ואפילו בזמן הזה. עי"ש. ומבואר בריטב"א שדין הפסול בנפרצו עליו הוא משום שאי"ז נחשב כלל לולב, אמנם ברש"י מבואר שהחסרון הוא בדין "הדר" [ובאמת בשיטת רש"י צ"ב דאי כהבנת התוס' והרא"ש בדבריו הרי לכאור' אי"ז רק פסול בהדר אלא דאין שמו עליו, וצ"ע ועיין בס' ברכת יעקב משכ"ב].

(ה) **"בשלמא יבש הדר בעי' והא ליכא" וכו'.** מבואר בגמ' דדין הדר נאמר גם בכל ימות החג משא"כ דין גזול [דתלוי בפלוגתא להלן] והקשו הראשונים מהא דאיתא להלן בגמ' (ל"ו:): דאתרוג שנקבה עכברים אפשר לצאת בו ביו"ט שני ולכאור' מבואר דלא בעי' הדר ביו"ט שני, והאריכו בזה הראשונים טובא ונשנו כמה דרכים בביאור ענין זה. א- בראשונים הביאו דברי הראב"ד דביאר דסוגיא התם פליגא על סוגיא דהכא וס"ל דבחסרון של הדר כשר ביום השני, והכא בסוגיין ס"ל דדין הדר קאי רק על יום הראשון, ועיין בתוס' ובראשונים שדחו פירוש זה. ב- עוד הביאו הראשונים תי' הראב"ד דבאמת הדר אינו פסול אלא ביום ראשון אבל הכא פסול יבש אינו מדין הדר אלא דהוא כחשוב כמת וכמאן דליתא, ועיין בראשונים מה שהקשו על פירוש זה. ג- הרמב"ן [והריטב"א ועוד] ביארו דסוגיין מיירי במקדש דכל שבעה הוא דאור' ולכן פסול הדר הוא כל שבעה, ורבי חנינא להלן מיירי בגבולין דרק יו"ט ראשון הוא דאור' ולכן לא פסול הדר בשאר ימים, ודנה הגמ' בסוגיין דפסול גזול לא יהיה גם במקדש אלא ביו"ט ראשון, וביאר הריטב"א [בריש פרקין] דמאחר שדין "לכם" אינו פסול בעיקר המין אלא דין נוסף כמו בציצית ובסוכה ע"כ ס"ל לגמ' דאי"ז אלא ביו"ט ראשון דחמור [דגם בגבולין הוא מדאור'] אמנם מדין מצהב"ע יש לפסול בכל הימים כמובאר בהמשך הגמ', עי"ש. ד- ובתוס' פירשו דבאמת מיירי הכא בגבולין אלא דיש לחלק בין פסול שהוא בעיקר הלקיחה וכן בהדר דפסול כל שבעה, משא"כ פסול חסר לכם דאי"ז פסול בעצם הלקיחה, והגמ' דנה אי גזול שוה לפסל בעצם הלקיחה או לא. עי"ש.

ובביאור מחל' הראשונים י"ל, דהנה יש לדון בעיקר פסול "הדר" דמצאנו דיש ב' סוגי פסולים עקריים בדין ד' מינים, האחד הוא פסול מחמת עצם המין וכגון לולב שהוא אופתא או אתרוג שאינו בגודל של פרי הדס שאינו עבות וערבה שהיא צפצפה וכד' שאי"ז המין שעליו דברה תורה, ויש פסול שהוא בדיני ד' מינים כגון גזול או שאול שאין חסרון במין אלא בקיום המצוה דהקפידה תורה שלא יהיה שאול או גזול וכד'. ובדין הדר יש לדון האם הוא חסרון בעיקר המין היינו דהגם שבודאי אי"ז חסרון דלא הוי אותו המין שדיברה עליו תורה כמו לולב שהוא אופתא וכד' אבל מ"מ הפסול הוא במין עצמו שאמרה תורה שדינו שיהיה מהודר ואינו מהודר הוי פסול בעיקר המין, או"ד דפסול הדר הוא דין בקיום המצוה, ועיין לשון רש"י ד"ה יבש שכתב דבעי' מצוה מהודרת [ועין בעמק ברכה שדייק הכי ברש"י]. ובשיטת הרמב"ן והריטב"א נראה מבואר דפסול הדר הוא פסול בדין המין עצמו ולכן נוהגים בדאור' היינו במקדש כל הימים ובגבולים ביום ראשון [והגם שהוא פסול במין אי"ז כפסול של דבר שאינו מין כלולב שהוא אופתא וכד' שהוא פסול כל שבעה] אבל דין לכם וכד' שהם דינים בקיום המצוה ולא במין עצמו לא נלמד לשאר מינים [ובריטב"א כתב דיום ראשון חמור ולא ילפי' מיניה ובספר ברכת יעקב הטעים הענין מהא דמצות שאר ימים נלמדת ממקור"א היינו "ושמחתם לפני ה'" ולהכי י"ל מסברא דלא ילפי' שאר ימים מיום ראשון אלא בדבר שהוא דין בעיקר המין]. אמנם תוס' ס"ל דאילו היה מיירי הכא בדאורייתא א"כ גם פסולין שאינם שייכים כלל לעיקר המין כגון פסולין של לכם וחסר [לשיטת התוס' דאי"ז מדין הדר] היה צריך להיות פסול בכל הימים, ורק בדרבנן יש לחלק בין סוגי הפסולים, ומדברי התוס' נראה דפסול הדר אינו פסול במין עצמו הוא פסול במעשה המצוה וכגון הפסול של לקיחה לכל אחד ואחד, ובזה חלוק מדין שאול וחסר, והיינו דס"ל לתוס' דשאול וחסר אי"ז חסרון במעשה המצוה כלל אלא חסרון הנאמר בדין הדר' מינים ובזה כיון דהוי דרבנן לא תיקנו כעין דאורייתא והקלו שיותר לקיים המצוה גם בלולב שאינו שלו וכד' אבל בפסולים שהם במעשה המצוה כגון לקיחה לכ"א או הדר דבעי' מצוה מהודרת

החמירו חז"ל ותיקנו כעין דאורייתא. [ובביאור שיטת הראב"ד דפסול יבש שאני דהוא כמת וכו'] ותמהו עליו הראשונים מכמה סוגיות דמבואר דפסול יבש הוא מדין הדר, כתב בספר ברכת יעקב לבאר על דרך הנדון דלעיל, דבאמת עיקר פסול יבש הוא בודאי מדין הדר אלא דיש ב' גווני דהדר יש הדר שהוא פסול במעשה המצוה ולא פסול במין כלל וד"ז אינו פוסל בכל ימות החג ובענין זה ס"ל כרמב"ן ודלא כתוס' אבל ס"ל שפסול יבש אינו כשאר פסולי הדר אלא חסרון הדר כזה שהוא מת הוי דין הדר בעיקר המין ולכן פסול בכל ימות החג. ועיין].

(ו)

צינונים והערות - לולב הגזול

ל' ע"א

(ז) בתורה משום. הקשו התוס' מ"ט בעי' לדין לכם וכו', וכתבו דמשום שאול בעי' להכי, ועיין בשפ"א שהקשה דיש כמה נפ"מ בין דין מצה"ב לדין "לכם" כגון בלקח לולב מחבירו ונמצא דהיה מקח טעות דלא הוי גזילה ומ"מ לא הוי שלו, ועי"ש עוד דוגמאות. וצ"ע. עוד כתב בשפ"א דלא דין לכם הו"א דעשה ידחה ל"ת ויהיה מותר ליטול לולב גזול, ואין לומר דהוי ל"ת ועשה מחמת מצוה השבת אבידה דהא מצוה זו האי אחר שנטל הלולב עי"ש. ובאמת יש לדון האם שייך הכא ענין עדל"ת, דלכאור' אם שייך ד"ז מ"ט איכא לדין מצה"ב, ועיין בתפא"י. אמנם בעיקר איסור גזל יש שכתבו דלא שייך כלל בזה דין עדל"ת ויש לדון בזה מב' סברות הא' דענין האיסור בגזל איסור "חפצא" היינו שענין התורה שלא יעשה המעשה ולא שהגברא לא יעשה וממילא לא שייך בזה עדל"ת. והב' דחמור איסור ממון חבירו דאפי' להציל עצמו משום פקוח נפש יש שאוסרים. ועיין שער"י (ש"ג פכ"ה ד"ה והנלענ"ד הב') ובחת"ס (עשה"ס סוף ח"א).

(ח) בא"ד. עוד הקשו תוס' מ"ט בעי' לכתותי מיכתת שיעורא הרי י"ל דפסול משום מצה"ב עיין רעק"א שתמה דאפשר דבעי' לכתותי מיכתת וכו' למאן דס"ל דביו"ט שני אין חסרון של מצה"ב, ועיין בצל"ח משכ"ב. והוסיף הרעק"א להקשות דעדיפא ליה לאקשווי דמ"ט בעי' לקרא "מן הבקר" להוציא את הנעבד. ועיין בשפ"א ובערו"ל נ"מ ש"כ בזה.

(ט) בא"ד. תי' תוס' דלא דמי לגזל דמחמת עבירת הלאו באה המצוה וכו'. יש לדון האם יש דין במצה"ב שיהיה "בעידנא" וכל היכא שאינו בעידנא אי"ז מצה"ב, או דגם היכא שאי"ז בעידנא הוי שפיר מצה"ב כל היכא שמחמת המצוה באה העבירה, ובשפ"א דייק בדברי התוס' דבלולב של אשרה אילו מחמת העבירה היתה המצוה היה דין מצה"ב הגם שעשה המצוה אחר העבירה, אלא שהקשה ממה שמבואר להלן שביאוש ושינוי רשות לא הוי מצה"ב, וחילק שכל היכא ששם העבירה עליו אי"ז בעידנא וכל היכא שבא עי" העבירה הוי מצה"ב אבל בשינוי רשות חשיב כמו בהתירא ולכן אי"ז מצה"ב, [וחילוק זה כתב נמי בחידושי רבי ראובן ס"ג עי"ש]. ועין בערו"ל נ"מ מה שדייק מדברי הריטב"א, ועי"ש מה שדן בסוגיא בברכות מ"ז.

בנו"ב (מהדו"ק סוף חלק חו"מ) הביא קושית חתנו על דברי הריב"א בחולין קמ"א ע"א דס"ל בגוונא דעשה עבירה דחרישה ביו"ט וחזי לכיסוי הדם אינו לוקה, הגם דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ כיון דאיכא עשה חשיב שנדחה הלאו ונשאר רק עשה ולכן אינו לוקה, והקשה כיון דאין נדחה העשה הרי הוי מצה"ב ואינה מצוה כלל ומ"ט לא ילקה על הלאו. ובנו"ב חילק דדין אין עשה דוחה הוא רק לכתחילה ולכן לא שייך בזה מצה"ב עי"ש, וסברתו צריכה ביאור ואכמ"ל. ובאמת י"ל דס"ל לריב"א דדין מצה"ב הוא רק דרבנן ולכן אינו לוקה, וכ"כ בקה"י (יבמות סי' ט"ו), וכתב עוד הקה"י דלא שייך בכה"ג דין מצה"ב כלל כיון שאת העבירה כבר עבר קודם למצוה ואין לה שייכות לקיום המצוה כלל, ויסד ד"ז על דברי השער המלך (פ"ח ה"ה) דכתב על הדין דמיעט ענבי ההדס ביו"ט כשר והגם דלכאור' הוי מצה"ב מ"מ כיון שהעבירה נעשית בשעת ההכנה למצוה ולא שעת המצוה אין כאן פסול של מצה"ב, ולפ"ז כתב הקה"י דה"ה גבי חרישה ביו"ט. עי"ש. ובאמת כבר קדמו קה"י בחילוק זה בנו"ב (או"ח קל"ה מבין המחבר) שחילק כן וביאר דשאני גזילה דהגם שכבר עבר את העבירה אבל מאחר שמוטל עליו חיוב השבה חשיב שנמשכת העבירה בפועל ולכן הוי מצה"ב משא"כ גבי כיסוי הדם.

(י) בירושלמי (שבת פרק י"ג ה"ג) מבואר דהקורע על מתו בשבת יצא יד"ח קריעה והקשתה הגמ' ממצה גזולה שאינו יוצא יד"ח בפסח וחילק הירושלמי "תמן גופה עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה" היינו דדין מצה"ב הוא רק בגוונא שהעבירה היא בגוף הדבר שמקיים בו המצוה אבל אם העבירה היא במעשה הגברא ולא בדבר שאיתו מקיים המצוה אי"ז מצה"ב, ולכן ה"ה דמוציא מרשות לרשות יצא יד"ח מצה עי"ש. ומבואר בירושלמי דמצה"ב אין החסרון במעשה המצוה דכל שנעשה בעבירה אי"ז מצוה, אלא הוא חסרון בחפצא דמצוה היינו דדבר שהוא חפצא דעבירה אינו יכול לשמש למצוה [וגם בגזילה קודם קניה דחייב בהשבה חשיב כחפצא של עבירה ועיין] אכן בתוס' מוכח לא כן דהקשו ממצת טבל ולכאור' לד' הירושלמי לק"מ דהתם אין הטבל עצמו עבירה אלא מעשה הגברא באכילה, ומבואר שיטת התוס' דהחסרון הוא במעשה המצוה. [ויש לתלות מחלוקת זו בטעם הפסול של מצה"ב האם הוא משום "אין קטגור נעשה סגור" או מטעם "דאין מצוה עבירה" ועיין]. ועיין בחידושי רבי ראובן (ס"ג) שכתב להוכיח מדברי התוס' הנ"ל דלא כירושלמי כמבואר לעיל ועי"ש שהביא מדברי הריטב"א להלך כשיטת הירושלמי.

יש לדון האם בגזילה שאין בה חיוב השבה איכא לדין מצה"ב או לא, ובפשטות יש בזה מחלוקת בראשונים, דברמב"ן (במלחמות) כתב דבגזל עכו"ם ליכא לדין מצה"ב, עי"ש, וכתב השאג"א (צ"ט) ליישב לפ"ז קושית התוס' לעיל ט' ע"א מ"ט בעי' למיעוט על סוכה גזולה תיפול"ל דהוי מצה"ב וכתב דנפ"מ לגזל עכו"ם דדין מצה"ב לליכא חשיב גזול ולא יוצא בה יד"ח ממיעוט הקרא, ועיין באבי עזרי (פ"ה מסוכה) שהקשה על דבריו, ובאו"ש (פ"ה מסוכה) ביאר דברי הרמב"ן דגזל עכו"ם איכא דין גזילה ולא דלא תגזול אלא שאין חיוב השבה ולהכי לא הוי מצה"ב. וכ"כ בחידושי רבי ראובן (ס"ג) אכן בשיטת התוס' י"ל דמאחר דיש איסור לא תגזול הרי שפיר הוי מצה"ב. וצ"ב במחלוקתם. והנה בשיטת הרמב"ן [לביאור הנ"ל] יל"ע מ"ט ליכא בכה"ג לדין מצה"ב הא באה המצוה מחמת העבירה ועבירת הלא תגזול עדיין קיימת [עיין בחי' רבי ראובן שהביא כן מס' בני אהובה שאי"ז דומא להפקעת הלואתו אלא גם אחר שבא לידו אסור], ולכאור' י"ל דס"ל כשיטת הירושלמי דלעיל דכל היכא שאין הדבר נחשב לחפצא דעבירה אין בזה דין מצה"ב, ולפ"ז י"ל בשיטות החולקות דפליגי ביסוד הירושלמי הנ"ל וס"ל דלא בעי' שיהיה הדבר כחפצא דעבירה וסגי במה דיש לאו דלא תגזול. ועיין בחידושי רבי ראובן (שם) שביאר באופ"א מחלוקת תוס' והרמב"ן הנ"ל.

במגן אברהם (תקמ"ט ס"א סק"ג) הוכיח מרש"י ותוס' דמצה"ב לא נאמר אלא למי שעשה את העבירה ולא לאחר, ובשם הרמב"ן כתב דמצה"ב אסור גם לאחר. [ועיין ערוך"נ שכתב דבזה תלויה מחלו' התוס' בסוגיין ולעיל ט' ע"א ותוס' הכא ס"ל דרק למי שעשה את העבירה איכא דין מצה"ב והגם שהקשו תוס' מאשרה וכו' ולכאור' התם לא מיירי שהוא עשה את העבירה ועי"ש שנדחק בזה]. ועיין נמי בשער המלך (פ"ח ה"ט). וברעק"א בשו"ע שם ובפרמ"ג שהרחיבו בדעת רש"י בזה [ויובא להלך ל':] ויל"ע בסברות המחלו', ולכאור' תלוי בדברי הירושלמי האם החסרון במצה"ב הוא בגוף החפצא וא"כ הוי פסול נמי לאחרים או שהוא דין כלפי הגברא במעשה המצוה וא"כ לאחרים שריא. ויש להרחיב ואכמ"ל.

(יא) ברמב"ם (פ"ח ה"א) כ' דלולב הגזול פסול אפי' לאחר יאוש, והקשה הכס"מ דהרמב"ם (שם ה"ט) פסק כשמואל שגזול כשר ביו"ט שני וא"כ לית ליה לטעם דמצה"ב ומ"ט שרי לאחר יאוש. וביאר דשיטת הרמב"ם היא דיאוש כדי לא קני וא"כ איכא חסרון דלכם אבל ליכא לחסרון דמצה"ב כדמסקנת הגמ' בדעת שמואל ורבא [או רב אשי]. אלא שלפ"ז הוצרך הכס"מ לבאר דלולב של אשרה נמי אין דין מצוה הבאה הבאה בעבירה ועי"ש בביאור שיטת הרמב"ם, אמנם במ"מ כתב דלולב של אשרה פסול מטעם מצה"ב, ועיין בערוך"נ שהביא דברי הרמב"ם בפירוש המשנה שמבואר להדיא דהטעם דלולב של אשרה הוא מטעם מצה"ב, ועיין בכס"מ שהקשה עוד דלולב של אשרה המצוה אינה מחמת העבירה כמש"כ תוס' ובערוך"נ תי' בב' אופנים א- דס"ל לרמב"ם דלא בעי' דמחמת העבירה יהיה המצוה דהא כל ראית התוס' היא מאשרה ולרמב"ם טעם אחר בזה, ב- דס"ל דמאחר דאיכא איסור הנאה הוי שפיר מצה"ב עי"ש. אלא דעדיין יקשה ממה דס"ל לרמב"ם דבגזול ליכא מצה"ב ומאי שנא מאשרה ועיין בערוך"נ מש"כ. ובלח"מ כתב דאין כוונת הרמב"ם לפסוק כשמואל מחמת שלא ס"ל למצה"ב בעלמא אלא דלענין גזול בפרט מאחר שיוצא בשאול אין ללמוד מקרבן דפסול מצה"ב אבל בשאר פסולין ודאי דאיכא לדין מצה"ב. ועיין בכפ"ת משכ"ב ודבריו צ"ע. ועיין נו"ב או"ח קל"ד.

(יב) בא"ד. הקשו תוס' ממצת טבל מ"ט בעי' לפס' שאינו יוצא יד"ח הרי הו"ל מצה"ב, ותמה המהרש"א הא כבר הקשו כן תוס' לעיל בדף ט' מדין סוכה גזולה ותי' דהוי מדרבנן, וא"כ אי ס"ל לתוס' הכא כהם א"כ לק"מ קושייתם ואי לא ס"ל כד' התוס' התם מ"ט הוצרכו למצת טבל ולא הקשו מדין סוכה גזולה. וביאור דברי התוס' מצאנו בזה כמה דרכים ונזכיר בקצרה: א- המהר"ם כ' דבסוכה כיון דלא עביד מצוה בידים בגופה אין בזה משום מהבב"ע, וכן כתב המאירי בסוגיין עי"ש, והדברים צ"ב, ועיין בחידושי רבי ראובן ס"א משכ"ב. ב- הרא"ה והריטב"א (לעיל) כ' לת' דקאי לשמואל דס"ל לק' ל' א' דליכא משום מהבב"ע, ולולב גזול כשר ביום השני

דלא בעי לכם. ג- ועו"כ הרא"ה לישב דכיון דמרבין שאל מקרא דכל האזרח דכולם יוצאים בסוכה אחת כמבואר לעיל כ"ז: א"כ הייתי מרבה גם גזול ומשו"ה בעי קרא למעט, והריטב"א מוסיף דהייתי אומר דמרבה דנימא דליכא חסרון דמהבב"ע אלא במה שבא לרצות, וילפינן מקרא דהכא דגם במה דלא בא לרצות איכא משום מהבב"ע. ד- בשאג"א (סצ"ט) כ' לישב לפי המבואר במלחמות דבגזול נכרי אין חסרון דמהבב"ע, א"כ י"ל דלהא איצטריך קרא, ועיין באבי עזרי בפ"ה מסוכה הכ"ה משכ"ב. ה- במנ"ח (שכ"ה אות י') כ' לישב דאיכא נפ"מ דאי הוי משום מהבב"ע א"כ האמנם דלא מקיים מצות סוכה, מ"מ גם לא חשיב דהוא כאוכל חוץ לסוכה ואינו עובר איסור, משא"כ אחר שנתמעט דגזולה היא סוכה פסולה א"כ נמצא דהוי כאוכל חוץ לסוכה, אמנם בשער"י שער ג' פ"ט כ' לדון בזה דמהבב"ע הוי פסול בחפצא דכל שיש בו איסור לקיים בו המצוה הרי הוא פסול, וא"כ גם משום מהבב"ע יחשב כאוכל חוץ לסוכה, ע"ש. ו- וברעק"א כ' לישב דאיכא נפ"מ היכי דאיכא ב' טפחים סכך פסול ועוד ב' טפחים סכך גזול, דאי משום מהבב"ע יהיה כשר, כיון דבלא הסכך הגזול גם היתה הסוכה כשרה כיון דהי' כאן אויר ואין אויר מצטרף לסכך פסול, אמנם כ' דגם אי נימא דהחסרון רק משום מהבב"ע, מ"מ יצטרף הסכך הגזול לסכך הפסול כיון דמ"מ יש כאן ד' טפחים של צל פסול, ועיין בעמק ברכה סי"ב משכ"ב, ובזכרון שמואל (סכ"ט אות ה') כ' דמהבב"ע הוי פסול בחפצא וכמשנ"ת דברי השע"י, וא"כ חשוב ד' טפחים סכך פסול, ועיין בקו"ש ח"ב סל"ג אות ג' משכ"ב. ז- עיין באפיקי ים בח"ב סל"ג שהביא דברי הפמ"ג במשב"ז סתרל"ז סק"ד דמסתפק האם איכא בסכך גזול חסרון משום תעשה ולא מן העשוי, וכ' דאי נימא דאיכא א"כ מיושב קו' התוס' דמשום מהבב"ע בודאי ליכא חסרון דתולמ"ה, ועיין בזכרון שמואל משכ"ב.

(יב) בתוד"ה ד"ה הא. מבואר בתוס' וכן בר"ן וברא"ה דכל דין מצה"ב הוא בגונא שלא קנה את הגזילה לגמרי קודם שקיים את המצוה או שקנאה ע"י המצוה אבל אם קנאה קודם לכן אי"ז מצה"ב. וכן מבואר בתוס' בגיטין (נ"ה ע"א ד"ה מאי) ובתוס' בב"ק (ס"ז ע"א). והיינו דכל היכא דבזמן המצוה ליכא לעבירה לא חשיב מצה"ב, ועיין ברעק"א מש"כ לפ"ז בדברי הירושלמי. ובביאור הדבר עיין בריטב"א דהגם שיש בידו עבירה שגזלו הרי הוא כשאר עבירות שבידו או כאילו גזל חפץ אחר שאינו פוסלו ממצוה זו, עיין במאירי שכתב ז"ל "אבל זה שלא גזל אף על פי שהגזילה בידו אין כאן מצה"ב" [וצ"ב]. אלא דעדין י"ל "דאי"ז מברך אלא מנא"ן דהא רק ע"י הגזילה יכול הוא לקיים המצוה, ויש ליישב. ועיין בכפות תמרים שביאר דברי הגמ' בדרשת הפסוק אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה היינו דהגם דה' אוהב משפט והיינו דין התורה דיאוש קני מ"מ שונא גזל בעולה כלומר שהגם שמדין תורה הוי עולה כשרה מ"מ לכתחילה שונא ה' גזל גם לאחר שקנה אותו [ועיין במהר"ם ובשפ"א משכ"ב בביאור המשל], ועיין במהרש"ל דמבואר נמי הכי, ולפ"ז גם לאחר שקנה את הגזילה בקנייני הגזילה ואינו חייב אלא דמים מ"מ לכתחילה אין לעשות בו המצוה. ע"ש. אמנם בריטב"א כתב בתחילת דבריו דבכה"ג שקנה את הגזילה הוי כשר לכתחילה, ע"ש.

(יג) בא"ד. עיין בתוס' ובתוס' רא"ש שהקשו מסוגיא בריש הגזול גבי גזל סאה של חיטים דמבואר שהגם שקנה ביאוש ושינוי מעשה קודם המצוה מ"מ הוי מצה"ב, ותי' תוס' דהוי דיחויא בעלמא, או דשאני התם דאיכא הזכרה לשם שמים. וצ"ב דבסוגיין נמי איכא ברכה וכמבואר בתוס' לעיל דילפי' מחלה דאי"ז מברך וכו' לכל מילי דהוי דאו', ובכפות תמרים תי' דשאני ברכה דלולב שאינה מעכבת, ובהג' הרעק"א הקשה דמה בכך דאינה מעכבת מ"מ קשיא מ"ט אמרה הגמ' לקיינהו בשינוי מעשה הא בכה"ג לא יוכל לברך. ע"ש. ועיין בפנ"י שכתב בשיטת שמואל דהגם שס"ל דבדרבנן אין דין מצה"ב מ"מ לא יברך הכא על הלולב. ע"ש.

(יד) דאמר ר"י בר נחמני אמר שמואל וכו'. בסברת שמואל כתבו תוס' דדוקא הכא משום דהוי דרבנן לא חייש על מצה"ב. וצ"ב מדוע במצוה דרבנן אל אמרי' לדין מצה"ב, וברא"ש דלא מסתבר טעמו של שמואל דכיון שמזכיר שם שמים אי"ז מברך אלא מנא"ן בדאורייתא כמו בדרבנן, ולכן לא פסקי' כשמואל. ועיין ברא"ה שביאר טעמו של שמואל "דכיון דלא מחסר כלל מינה דהא בעיניה קאי ליכא משום מצוה בהאה בעבירה". [וצ"ב]. ובפנ"י ביאר סברת שמואל דמאחר שיוצא בשאל אין נחשב שהמצוה באה מחמת העבירה דהא גם אם לא נתכוון לקנות את הגזילה היה יוצא יד"ח שהרי יוצא בשאל וא"כ אין העבירה הכרח לקיום המצוה, ע"ש. אלא שבחת"ס הקשה על סברא זו דהא שואל שלא מדעת גזלן הוא, ועיין בשפ"א שכתב דכל דין שואל שלא מדעת גזלן הוא בגוונא דשואל ומשתמש בו אבל הכא דמצות לאו להינו ניתנו אין הוא גזלן דחבירו לא חסר מידי, ואדרבא קשה מאי טעמיה דר"י, ע"ש. ועיין ברעק"א שהקשה על דרך זה לשיטת ר"י מ"ט לא נימא ניהא ליה לאיניש לעביד מצוה בממוניה ויצא יד"ח ולא יקנה אותו, ע"ש. ובחידושי רבי ראובן (ס"ג בהערה) כתב דודאי י"ל שלגזלן לא ניהא לליה ליתן לו למעבד מצוה בממוניה, ועיין עוד בחידושי רבי ראובן שם שביאר סברת רבי יוחנן דלא ס"ל כסברת הפנ"י הנ"ל משום דס"ל דכל היכא שנתכוון לגזולה הרי יש עליו מצות השבת הגזילה וא"כ הגם שיכל שלא להתכוון לקנותו מ"מ כל היכא שנתכוון לגזולו אזי מחמת מצות השבת הגזילה כל היכא שאינו מחזיר

חשיב שהמצוה היא מחמת הגזילה. ע"ש. ועיין בצ"ח שכתב דבאמת עיקר המחלו' בין שמואל לבין רבי יוחנן היא בשאלה האם מצה"ב היא דין דאורייתא או דין דרבנן, דלשיטת רבי יוחנן דין מצה"ב היא סברא בדאורייתא והראיה לזה ממה שהוצרך להביא ר"י ראייה מהפס' דאובה ה' משפט וכו' ולא סגי ליה בפס' והבאתם את הפסח והגזול וכו' [ולעיל הובאו בזה דברי אחרונים אחרים] והיינו משום שהוא פסוק מדברי קבלה ור"י ס"ל דבעי' ראייה שמצה"ב הוא דין דאורייתא, אמנם שמואל ס"ל שכל דין מצה"ב הוא מדרבנן וא"כ מיושב דביו"ט שני שיוצא בשאול שאי"ז מדאו' יוצא נמי בגזול דתרי דרבנן לא תקון. ע"ש. ועיין בשפ"א שדייק מדברי רש"י בד"ה קמ"ל דלשיטת שמואל גם ביו"ט ראשון דאורייתא אין פסול של מצה"ב שאל"כ היה לו לרש"י לומר דפסול התם מטעם מצה"ב, והיינו דשמואל ס"ל שכל דין מצה"ב אינו מדאו' ע"ש. ועיין נמי בשאג"א (צ"ט) דהוכיח מדברי התוס' דשיטת שמואל היא דמצה"ב אינה אלא מדרבנן ולא מדאו', אמנם בצ"ח כתב דשמואל ר"י נחלקו בזה גופא אבל בשאג"א כתב דר"י מודה לשמואל אלא שס"ל דהגם דהוי מדרבנן מ"מ פסול. ובעיקר שיטתו של שמואל עיין בבעל המאור שמבואר בדבריו דלא חיישי' כלל לדין מצה"ב ואפ"י לא בדאורייתא ועיין בשאגת אריה (סי' צ"ח) שלמד כך בדבריו [ועי"ש בסי' צ"ט שכתב שכן היא דעת הר"ן והרמב"ן בשיטת שמואל וכעת לא מצאתי כן]. ועיין עוד בלח"מ (פ"ח ה"ב) שביאר דגם שמואל ס"ל לדין מצה"ב אלא דמאחר שנלמד ד"ז מקרבן והכא ביו"ט שני דיש קולא שיוצא בשאול א"כ א"א ללמוד מקרבן, ע"ש.

ציונים והערות - לולב הגזול

ל' ע"ב

(טו) "הנהו אוונכרי." ברש"י כתב דאוונכרי גזלי ארעא מישראל, ומבואר דמגוי ליכא חשש. ובכפות תמרים הקשה דמאחר שגזל הגוי אסור הרי כיון שקרקע אינה נגזלת א"כ אם לא יגזול הנכרי נמצא שהאוונכרי גזל מהגוי, והביאו האחרונים דבשו"ת הרשב"א (תקנ"ב) באמת כתב דיש לחשוש גם אם הקרקע גזולה מגוי, וכתב הכפ"ת ד"ל בדעת רש"י דכל הדין דקרקע אינה נגזלת הינו בדין ישראל אבל לגבי גזילת גוי מגוי קרקע נגזלת ע"ש. ועיין בערו"ל נ' שהביא משו"ת שער אפרים (ס"ב) דרש"י לשיטתיה בסנהדרין (נ"ז ע"א) דגזל הנכרי אסור רק משום חילול ה' והכא י"ל דליכא חילול ה', אלא שהקשו עליו דלשיטת ר"ה אין לומר כן כיון דהוא ס"ל שגזל הנכרי אסור מדאו'. ע"ש. ויל"ע עוד לפמש"כ דבגזל נכרי ליכא לדין מצוה הבאה בעבירה כיון שאין חיוב השבה ע"כ לא חיישי' הכא אלא אי הוי גזל מישראל. ועיין בריטב"א בקושית הגמ' דיהיה שינוי הרשות ביד הקונה דביאר הריטב"א דאין לומר שאין לכתחילה לקנות מהאוונכרי כיון שנגזל מישראל, ד"ל דהוי ספק ואין לאסור וביטור דמסתמא מעכו"ם גזלו וגזל עכו"ם בכה"ג ודאי מותר, ע"ש. ויש לעיין בכוונתו במש"כ דגזל העכו"ם בכה"ג ודאי מותר לפי המבואר לעיל.

(טז) "לגזוזה אינהו" וכו'. במה דהקשתה הגמ' שיקנו ע"י שינוי רשות או שינוי השם או שינוי מעשה הקשו הראשונים דמאי מהני הא אכתי הוי מצוה הבאה בעבירה ובתוס' לעיל ביארו דמאחר שמייירי קודם זמן המצוה הרי אחר שקנה שוב ליכא מצוה הבאה בעבירה וכן מבואר בעוד ראשונים, אמנם ברש"י כתב דגם אם יאוש קני הו"ל מצוה הבאה בעבירה וביאר המהרש"א דס"ל לרש"י דמאחר שבשעה שיחתכוה הם גוזלים הגם שאח"כ קונים אותה היאוש הוי מצוה הבאה בעבירה ולפ"ז פליג רש"י על שיטת התוס' ושאר ראשונים הנ"ל דס"ל שכל שקנה קודם למצוה ליכא לדין מצוה הבאה בעבירה. אלא דמ"מ מבואר בגמ' דאם יקנו אחרים ע"י שינוי רשות או האוונכרי עצמן ע"י שינוי השם ליכא לדין מצה"ב וצ"ב מאי שנא לאחר יאוש אי יאוש קני מלאחר שינוי השם או שינוי רשות, ועיין ברעק"א ובפרמ"ג (תרמ"ט ס"א) דמבואר דהיכא דהוי ב' קנינים שאני ע"ש, וצ"ב. ועיין בקה"י (סי' כ"א) שעמד בקושיא זו [דמה שייך עוד קנין אחר שקנה כבר ביאוש] ועי"ש משכ"ב.

ועיין במג"א (תרמ"ט סק"ג) שהוכיח מרש"י דמצוה הבאה בעבירה שרי לאחרים ורק לגזלן אסורה דהא מבואר ברש"י דהגזלן עצמו הגם שקנה ביאוש אית ליה מצוה הבאה בעבירה ולא איכפת לן שכבר קנה ומ"מ לאחר שקנה ממנו אין דין מצה"ב. וברעק"א (בגליון השו"ע) תמה הא י"ל דרק היכא שבא ליד האחר במצב של היתר היינו אחר קנין יאוש ליכא לדין מצה"ב, הגם שלגזלן עצמו אסור דבאיסורא אתי לידיה אבל בעלמא מצה"ב הוי גם לאחרים כל היכא שלא בא ליד האחר אחר קנין. ועי"ש מה שפלפל בשיטת המהרש"א בדעת רש"י. ועיין בצ"ח שכתב דראית המג"א היא מהרישא של רש"י דמבואר בדבריו דאם יאוש לא קני מ"מ יועיל

לאחרים שיקנו ע"י שינוי רשות או שינוי השם אע"פ שבאיסורא אתי לידם [דהא לא ס"ל כשיטת תוס' דבקנה קודם המצוה ליכא למצה"ב] ועל כרחק דלאחרים ליכא מצה"ב. ובעיקר הקו' דלעיל עיין ברבינו פרץ כתב דכיון דהוי ספק גזלנא לא שייך בהו למימר מצוה הבאה בעבירה. ע"ש. ועיין בר"א מן ההר שכתב דהכא ס"ל כרבי יצחק דלא חיישי' למצוה הבאה בעבירה [אלא ללכס]. ע"ש.

(ז) "וקרקע אינה נגזלת." הנה דין גזילת קרקע הוא מחלו' ר"א וחכמים בפרק הגזול וענין יאוש בקרקע בפשטות תלוי במחלוקתם כמבואר בב"ח (שע"א) ויבואר להלן ובראשונים נחלקו אם יש יאוש לקרקע עיין בתוס' בב"ב מ"ד שהביאו מדברי הירושלמי דיש יאוש לקרקע ותוס' בסוגיין ביארו באופ"א ולהלכה נפסק דאין יאוש לקרקע. וברש"י ביאר דאין נקנה גזול בשום יאוש דלעולם בחזקת בעליה היא דמקראי נפקא לן בהגזול בתרא. ע"ש. והקשה בפנ"י דהתם מה דילפי מקראי אינו לענין הא דאין יאוש בקרקע אלא לענין דאין קרקע נגזלת דאיתא התם מחלו' ר"א וחכמים וס"ל לחכמים דאין קרקע נגזלת דילפי' מקראי. וביאר הפנ"י דבאמת אין כוונת רש"י לענין היאוש דזה מסברא ידעי' דאין יאוש בקרקע, והסברא היא דלעולם אינו מתיאש כיון דלעולם יכול להוציאה מהגזולן משא"כ במטלטלין. ע"ש. וכ"כ בכפ"ח ע"ש. אמנם הרבה אחרונים ביארו בדעת רש"י עפ"ד הרמב"ן (במלחמות בב"מ פ"ב) דהא דלא מהני יאוש בגוונא דבאיסורא אתי לידה הוא משום דהוי יאוש ברשות, ע"ש, ולפ"ז ביארו דהא דאין יאוש לקרקע משום דהוי יאוש ברשות והיינו דמאחר שקרקע אינה נגזלת הרי היא לעולם ברשות הבעלים ולא שייך בה יאוש, ולפ"ז מקרא דילפי' דקרקע אינה נגזלת ה"ה דלא שייך שתקנה ביאוש. [עיין תרומת הכרי שע"א ובנתה"מ שם ובקה"י סי' כ"א ועיין נמי ברבינו יונה בב"ב מ"ד ובקו"ש בב"ב קפ"ה]. אמנם בקצה"ח (רנ"ט סק"א) ביאר דברי הרמב"ן בב"מ באופ"א דבאמת יאוש ברשות מהני אלא דבגוונא דבאיסורא אתי לידה כיון דאיכא שומר אבידה דאינו מתיאש לכן לא מהני יאוש הבעלים, ע"ש. ולפ"ז עדיין יש להבין דברי רש"י בסוגיין. ועיין בחידושי הגר"ח (פ"ט הל"א) שביאר הטעם דאין יאוש בקרקע דהוא משום דכדי שיהיה קנין יאוש בעי' מעשה גזילה או אבידה בדבר, היינו דכל דין יאוש נאמר בדבר שהוא במציאות גזול או אבידה אבל בקרקע מאחר שאינה נגזלת היינו שאין בה מציאות של גזילה שוב לא שייך בה כלל ענין היאוש [אלא שלמ"ד קרקע נגזלת שייך יאוש משום דמה שהיא נחשבת לגזולה הוא מחמת שיש בה דין קניני גזילה ולא מחמת המציאות ולהכי מהני גם יאוש למ"ד זה]. ע"ש. ולפ"ז א"ש שיטת רש"י. ועיין.

(ח) בתוד"ה וקרקע. כתבו תוס' להצדיק פירוש רש"י דקרקע אינה נקנית בשום יאוש דאי נקנית ביאוש לא היה מהני מה דקרקע אינה נגזלת, ועיין במהרש"א וביתר ביאור בכפ"ח שביארו דכוונתם ליאוש ושינוי רשות והיינו שאם היה דין יאוש ושינוי רשות בקרקע היה קונה ע"י שמכר הגזולן ללוקח לאחר יאוש, ע"ש. ועיין רעק"א שתמה על דברי התוס'.

בא"ד. כתבו תוס' דיאוש ושינוי רשות בקרקע לא מהני מהא דמכר לו את הבית ע"ש, ומבואר בתוס' דאף אי יאוש היה מועיל בקרקע מ"מ היה דין דבעי' יאוש ושינוי רשות כדי לקנות. והקשו האחרונים דאם הטעם דלא מהני יאוש לחודא הוא משום שמחוייב כבר בהשבה א"כ בקרקע אי"ז שייך דמאחר שאין בה חיוב השבה מ"ט לא יקנה ביאוש. [ועיין בחזו"א ב"ק סי' ט"ז שדחה הראיה מתוס'] ובאמת בנתה"מ ובתרומת הכרי (שע"א) כתבו דמהני יאוש לחוד בקרקע [היכא שנתשקע שם הבעלים] דמאחר דלא שייך בה השבה הרי דיהני יאוש לחודא. ועיין בחידושי רבי ראובן (ס"ה) שהרחיב בביאור הענין ויסוד דבריו דס"ל לתוס' דהטעם דלא מני יאוש לחוד אי"ז מדין שמחוייב בהשבה אלא שדין יאוש נאמר רק אם בשעת המציאה היה יכול ליקח מצד היאוש ולא באופ"א, ע"ש. [ויש שביארו דהטעם דלא מהני יאוש לחוד הוא משום שהוא גרם ליאוש עין אמר"מ סי' ל"ב ולפ"ז י"ל נמי בתוס' הכא ועיין].

בא"ד. מבואר בתוס' דהגם שאין יאוש בקרקע מ"מ בנשתקע שם הבעלים איכא דין יאוש בקרקע, וצ"ב דמאחר דאין יאוש בקרקע מה מהני נשתקע שם הבעלים וביאר בכפ"ח דבנשתקע שם הבעלים אנן סהדי דמיאש, ואזיל לשיטתו דס"ל דהטעם דאין יאוש בקרקע הוא משום דבאמת בנ"א אינם מתיאשים בלב שלם, אמנם בתרומת הכרי (שע"א) פליג על דבריו וביאר בב' דרכים א- דכל היכא דנשתקע שם הבעלים הוי כזוטו של ים דרחמנא שריא דהוי אבודה ממנו ומכל אדם, ב- עוד ביאר דכל מה דלא מהני יאוש בקרקע הוא משום שהקרקע היא ברשות בעלים עומדת כמבואר לעיל וי"ל דמה שהיא עומדת ברשות הבעלים משום דשם הבעלים עליהם וא"כ כל היכא שנתשתקע שם הבעלים שוב לא הוי ברשות הבעלים ושפיר הוי יאוש בקרקע. [וסברא זו י"ל גם לשיטת הגר"ח דבגוונא שנתשתקע שם הבעלים י"ל דשייך מציאות של גזילה בקרקע ושוב איכא קניני גזילה ויאוש].

(ט) "כי היכי דלהוי יאוש בעלים בידיהו דידהו ושינוי הרשות בידיהו." ומבואר דיאוש ושינוי רשות מהני לקנין, ובטעם הדבר נחלקו הראשונים, בתוס' בסוגיין מבואר דיאוש היה צריך לקנות אלא דמאחר דבאיסורא אתא לידה אינו קונה אבל היכא דהוי שינוי רשות וא"כ הוי בהתירא ע"כ קונה, אבל ברמב"ם דייק הקצה"ח (שנ"ג סק"א) דשינוי רשות הוי נמי כמו שינוי קצת ולכן קונה בצירוף יאוש

ושינוי רשות. וכמה נפ"מ מצאנו בין ב' הבנות אלו, נחלקו בגמ' (ב"ק קט"ו) האם דין שינוי רשות בעי' שיהיה רק אחר יאוש אבל אי הוי קודם יאוש אינו קונה או"ד דגם קודם יאוש מהני שינוי רשות אם יהיה אח"כ יאוש, ונחלקו הראשונים כמאן הלכתא [עיי' רא"ש שם ובטור חו"מ שנו"ו וברמב"ם גניבה פ"ה ה"ג] ותלה הקצה"ח המחלו' בנדרון הנ"ל. וכן תלה בזה הקצה"ח את מחלו' הראשונים האם דין שינוי רשות מהני גם לגזלן עצמו או רק לאחר. ועוד נחלקו הראשונים ביאוש ושינוי רשות האם צריך הלוקח ליתן דמים לבעלים וברעק"א (ב"ק ס"ו:) תלה המחלו' בנדרון הנ"ל, דאי הגזלן נמי קנה הרי שאי"צ הלוקח ליתן דמים לבעלים משא"כ אי הגזלן לא קנה הרי שקנה הלוקח מהבעלים וצריך ליתן דמים [ועיי' בזה ברשב"א בב"ק קי"ד ד"ה והראב"ד מה שהוכיח מסוגיין ובקצהח (שנ"ג ב') מה שהקשה על דבריו ואכמ"ל].

(כ) בתוד"ה כי. הקשו האחרונים מ"ט לא הוקשה לתוס' בתחילת הסוגיא דהייאוש של הגזלנים הוי יאוש שלא מדעת ועיי' בשפ"א שתי' דלגבי הגזלן יודע הבעלים שיתלוש והוי יאוש מדעת משא"כ כלפי המוכר ועיי"ש עוד מש"כ וברעק"א [ועיי' בשער"י ש"ה י"ב ד"ה עוד].

(כא) "קא סבר לולב אי"צ אגד." וצ"ב הא מ"מ מצוה לאוגדו, ועיי' בערול"נ דחיישי' שמא ישכח ולא יאגוד דאי"ז חובה, ועד דנו האחרונים דמאחר שאין צריך אגד גם אם יאגדו אי"ז שינוי מעשה דלא נשתנה מלולב שיוצא בו לאינו יוצא בו [עיי' חת"ס ומהרי"ץ חיות ועוד].

(כב) בתוד"ה שינוי. עיי' היטב בדברי התוס' ובפשטות כוונתם דבאמת קנין דרבנן מהני לדאו' אלא דמ"מ כ"ז דוקא בתקנת מריש ולא בדין שינוי החזור לברייטו. וצ"ב. [ועיי' בתוס' רא"ש שהוסיף דבתקנת מריש עשאהו כאילו הוא שלו, ולכאו' הביאור דבתקנת מריש אילולי שיקנה לא קיימא התקנה דהא לא יצא יד"ח ויצטרך לסתור בינינו משא"כ הכא בשינוי החזור]. והנה באבני מלואים (כ"ח סקל"ג) האריך בדין קנין דרבנן אי מהני לדאו' וכתב דאין להוכיח מסוגיא זו דהיה סבתא דמהני קנין דרבנן לדאו' דשאני גבי סוכה שאי"צ "לכם" אלא רק שלא תהא סוכה גזולה ולזה מהני תקנת מריש, אלא דמ"מ הוכיח דמהני קנין דרבנן לדאו' מדברי ר"א להלן דס"ל שאינו יוצא בסוכה שאולה ומ"מ מהני תקנת מריש שיחשב שלו עיי"ש [ועיי' במלואי חותם מש"כ לדחות הראיה]. אמנם בדברי התוס' שדימו נדון דהיה סבתא לסוגיין מבואר דס"ל דקנין דרבנן מהני לדאו' אלא דרק בתקנת מריש עשו כן כמבואר.

ציונים והערות - לולב הגזול

ל"א ע"א

(כג) "סוכה גזולה... רבנן מכשירין." מבואר בגמ' דהטעם דרבנן מכשירין משום דקרקע אינה נגזלת [דבגוונא דשייך גזילת הסוכה ממעטינן מ"לך] ולא גזולה [ומ"מ מבואר ברמ"א שאין להכנס לכתחילה שלא מדעת בעל הסוכה וביאר במ"ב דיש לחשוש שהוא מקפיד שמא יראה את עסקיו וכד' וממילא אין נכון לברך עליה עיי"ש]. והקשה החזו"א מדוע אין הישיבה עצמה בסוכה נחשבת גזול שהרי המשתמש בשל חבירו כשהוא מוחה חשיב גזול, וה"ה למסכך ברה"ר דמאחר שבני רה"ר מקפידין הוי גזול כלפי השימוש בסוכה. וביאר החזו"א דמיירי שאין קפידא על השימוש בסוכה רק על עצם גזילת הסוכה. עיי"ש. והנה יל"ע בדברי החזו"א דהא מבואר הכא ברש"י ובתוס' שטרחו למצא אופן שבו מודו רבנן בסוכה גזולה דאין יוצא בה והיינו בגוונא שגזול סוכה ע"ג בהמה או שעשה סוכה בחצירו של חבירו וכו', ולדברי החזו"א אפ"ל בפשיטות דאיכא איסור בגוונא שהבעלים מקפידים על השימוש. וצ"ע. ואולי כל דברי החזו"א הם רק כלפי ענין מצוה הבא בעבירה אבל ענין "לך" לא שייך כלל לענין גזילת השימוש דאי"ז גזילה בחפצא דהסוכה, וצ"ע, ועוד דעיקר ענין מצוה הבאה בעבירה כבר הובא לעיל דיש שס"ל דלא שייך כלל גבי סוכה, ועוד יש לפלפל בזה וצ"ע.

(כד) בגמ' לעיל כ"ז: מבואר דשטת רבנן דסוכה שאולה מותרת גם ביום ראשון דכתיב כל האזרח ומאי דכתיב "לך" למיעוטי גזולה, ועיי' ברש"י ובתוס' כיצד משכחת לה סוכה גזולה דהא אין קרקע נגזלת [ויבואר להלן] וכתב המג"א (סק"ו) ז"ל "ער"ס תרמ"ט וגבי סוכה הוי כמו לולב ביו"ט ראשון דכתיב לך למעוטי גזולה." וביאר דברי במחצית השקל דאע"ג דהתם יש דס"ל דביו"ט שני אין אסור

לולב הגזול אלא לגזול עצמו אבל לאחרים שריא דמצוה בהאה בעבירה שריא לאחרים מ"מ הכא גבי סוכה גזולה דנתמעט מ"לך" בכל שבעה אסור גם לאחרים ביו"ט שני, עי"ש. ועיין במ"ב (תרל"ז סק"ח) שכתב שדבריו צ"ע וכתב בבה"ל דיש לחלק בין פסול "לכם" לפסול "לך" דפסול לכם גדרו הוא שכל היכא שאי"ז שלו אינו יוצא יד"ח ולכן לא יוצא בלוב שאול ביו"ט ראשון אבל פסול "לך" [שנאמר על כל הימים] אין ענינו שיהיה הסוכה שלו אלא רק שלא יהיה גזול וא"כ י"ל דכל היכא שלא גזל בעצמו לא נתמעט מ"לך". עי"ש. ויל"ע בדברי הבה"ל הנ"ל דיש מקום גדול לומר מסבירא דנתמעט ב"לך" דחפצא הגזול אינו יוצא בו יד"ח וא"כ ה"ה לאחרים, אלא שהבה"ל למד בפשטות שפסול לך הוא מחמת העבירה של לא תגזול וצ"ע מי הכריחו לכך. ובאמת יש לדון מעורר ענין והוא דין מצוה הבאה בעבירה דלכא' דמי פסול סוכה גזולה ללולב גזול ואותה מחלו' שנאמר בלולב גזול לאחרים ה"ה בסוכה גזולה לאחרים ועיין במ"ב (תרמ"ט סק"ח) דלא הכריע במחלו' זו וכתב דאין לברך על לולב גזול גם אצל אחרים וא"ש ה"ה לכא' ה"ה הכא בסוכה, אא"כ נימא כשיטות דס"ל דגבי סוכה לא שייך כלל מצה"ב. וצ"ע. עוד כתב הבה"ל ד"ל דהבעלים מרשה לאחר להשתמש מטעם דניחא ליה לאיניש דלעביד מצוה בממוניה עי"ש, וגם בזה יל"ע דהא על כרחך אותם דס"ל גבי לולב דלאחרים נמי איכא לדין מצוה הבאה בעבירה הרי ס"ל שלא אמרי' בכה"ג ניהא ליה לאיניש וכו' וא"כ תלוי בנדון התם, וצ"ע. הנה לכא' יש להביא ראיה מגמ' מפורשת שסוכה גזולה אסורה לאחרים, דהא איתא בגמ' דההיא סבתא צווחא קמיה דר"נ דכולהו רבנן יתבי בסוכה גזולה ותי' לה ר"נ משום תקנת מריש עי"ש, ולכא' הא ודאי לא מיירי שרבנן עצמן גזלו את הסוכה והיה לר"נ לומר לה שאין כאן בכלל פסול דלאחרים שריא, ומוכח דלאחרים נמי אסור. ויש לדחות ראיה זו בב' אופנים א- י"ל לסברה שניה של הבה"ל דניחא ליה לאיניש וכו' ולהכי שריא לאחרים א"כ הכא מוכח דאין ניהא לה ולכן אסור [ואין לדייק לשון "הווי יתבו" דכל טענת העל העבר ולא על עתה וכלפי העבר י"ל דניחא ליה וכו' דזהו דוחק גדול] ב- י"ל לפי סברת החזו"א שהובא לעיל דבזווא שהבעלים מקפידים איכא גזילה מצד השימוש עכשיו בסוכה ולזה הוצרך לומר לה משום תקנת מריש, [עוד יש לדון שטענתה היתה לענין "לכתחילה" כמו דמבואר ברמ"א דלכתחילה אין לשבת בסוכה גזולה וברה"ר וצ"ע בסבירא זון וצ"ע בכ"ז].

כה) "והמסכך ברה"ר". עיין ברמ"א (תרל"ז ס"ג) דמ"מ לא יעשה סוכה לכתחילה ברה"ר משום גזל הרבים ועיין במג"א שדן לענין אי חיישי' בכה"ג לנכרים שלא מרשים ותלוי בנדון אי בגזל נכרי יש חסרון לענין סוכה ולולב ואכמ"ל, והוסיף המ"א דמאחר דאין לעשות כן לכתחילה אין לברך על סוכה זו והוי ברכה לבטלה, אלא שבזה פליגי עליו הרבה אחרונים [עיין בבה"ל שם שהביא השיטות] וס"ל דהגם שאין לעשות כן לכתחילה ולברך מ"מ לא הוי ברכה לבטלה, עי"ש.

כו) ברש"י ד"ה ורבנן. כתב רש"י "דר"א לטעמיה דאמר בהגזול קרקע נגזלת וסוכה גזולה היא דמיאשי בעלים מינה כשאר מטלטלין דה"ל קרקע בחזקת גזול". ודברי רש"י צ"ב דמה שייך ענין דיש יאוש בקרקע לדין קרקע נגזלת, דהתיינח לאידך גיסא דלמ"ד קרקע אינה נגזלת בעי' למימר דאין יאוש בקרקע כמבואר ברש"י לעיל ל': דאל"כ לא איכפת לן דקרקע אינה נגזלת דמ"מ יקה ביאוש [ונתבאר לעיל שיטת רש"י בזה] אבל למ"ד קרקע נגזלת לכא' הוא מקרא ואי"ז שייך לדין יאוש בקרקע. וביאור דברי רש"י כתב באחיעזר (ח"ג ל"ח) דרק מאחר דיש יאוש בקרקע ס"ל לר"א דקרקע נגזת ומשום דאילו לא היה יאוש בקרקע הרי היתה הקרקע במציאות בחזקת הנגזל ולא היה שייך בזה גזילה כלל [ומטעם זה כתב הגר"ח דרק מחמת קניני הגזילה שייך גזילה בקרקע ולא מחמת המציאות] ולכן ס"ל לרש"י שרק מחמת זה דיש יאוש בקרקע א"כ אי"ז ברשות הבעלים כ"כ כדי שנימא שאין מציאות של גזילה בקרקע ולכן ס"ל לר"א דשייך ללמוד מקרא דקרקע נגזלת. עי"ש. ויל"ע אי ביאור זה אינו כדברי הגר"ח הנ"ל].

כז) בתוד"ה אבל. כתבו תוס' בסו"ד דמשכחת לה גזילה בדאר' בגוונא דבנה ראובן סוכה בחצירו של שמעון ובא שמעון והוציאו בע"כ מסוכתו דבכה"ג אין את הדין שקרקע אינה נגזת דכל מה דאינה נגזלת הוא משום שהיא ברשות בעליה והכא אין הקרקע ברשות בעליה. והקשה הקרע"א דהא בעבדים הגם שאינם ברשות בעליהם במציאות מ"מ אין בהם דיני גזילה כיון שהם כקרקע, והיינו דס"ל לרעק"א דמוכח מהתם שדין זה דאין גזילה בקרקע אינו תלוי במה דבמציאות הוי ברשות הבעלים. עי"ש. ובישוב קושית הרעק"א כתבו אחרונים [עיין באחיעזר (שם) ובעמק ברכה בסוגיין ועוד] דהגם שאין בעבדים וכד' דיני גזילה לענין קניני גזילה וחייובי אחריות וכד' מ"מ אי"ז שאול אצל הגזול וודאי הוי גזול אצלו [והוסיף האחיעזר דאין הנגזל יכול להקדישו משא"כ בשאלה] ובה סגי לענין דין סוכה גזולה, והנה הרעק"א אזיל בזה לשיטתו במקו"א דכתב פלפול נפלא במחלו' בשיטת תוס' אי גרסי' בתוס' ובנה שמעון מדעתו של ראובן או שלא מדעתו, ויסוד דבריו שם דכל היכא שמאיה סיבה ליכא קניני גזילה בחפץ אין החפץ מוגדר כגזול אלא כשואל וה"ה למטלטלין אם יקה אותם באופן שאין לו בהם קניני גזילה יחשבו כשואלים [ולפ"ז ביאר דאם בנה מדעתו הרי הקרקע מושאלת לשמעון ושוב ליכא לראובן קניני גזילה בסוכה ולא הוי גזול אלא שואל עי"ש שתלוי במחלו' אי חצר השואל קונה למשאל או לשואל ואכמ"ל] הרי מבואר דס"ל לרעק"א דדין גזול אינו תלוי במציאות הגזילה אלא בקניני גזילה, ולהכי הקשה על תוס' מעבדים. [ועיין עוד באחיעזר שם שהרחיב ביסוד הרעק"א הנ"ל והחולקים עליו וביאר דס"ל לרעק"א דבגזילת עבדים חשיב שפיר ברשותו לענין שיוכל הבעלים להקדישם עי"ש]. ועיין עוד בקה"י (סי' כ"ב) שביאר דנדון התוס' והרעק"א תלוי האם בקרקע דנתמעתה מדיני גזילה ליכא נמי לאיסור לא תגזול או לא, וס"ל לתוס' דמכל מה דנתמעט מקרא הוא דיני גזילה היינו קניני גזילה וחייוב אחריות

והשבה וכד' אבל לענין הלאו דלא תגזול תלוי הדבר בסברא דבעלמא ליכא ללאו דלא תגזול כיון שאין במציאות גזילה בקרקע דהיא ברשות הבעלים אל כל היכא שאינה במציאות ברשות הבעלים א"כ הגם דליכא בה דיני גזילה מ"מ בלא תגזול שפיר עובר ולזה סגי לדין מצוה הבאה בעבירה. [אמנם באמת יל"ע בזה דכבר הובא לעיל להסתפק האם בדבר שיש בו איסור לא תגזול אבל ליכא דין והשיב אי אמרי' בזה מצוה הבאה בעבירה או לא ונפ"מ לענין גזל עכו"ם]. עיי"ש. ועיי"ש ביאור נוסף דגם לשיטת הרעק"א יש ליישב והוא דבעבדים נמי י"ל דהם נחשבים ברשות בעליהם הגם שהם אצל הנגזל וגרע מקרקע בגוונא דהתוס' ומשום דהאדון נחשב מוחזק בעבד מאחר שהעבד מוחזק העצמו ויד עבד כיד רבו ולכן לא שייך בהם גזילה כמו בקרקע בגוונא שהיא ברשות הבעלים. [ועיי"ש (בסי' כ"ג) שדן עוד בענין הנ"ל אלא שבסי' כ"ב כתב שחזר בו ממש"כ שם]. והנה לדברי הרעק"א דס"ל דעבדים דינם כקרקע הגם שנגזלים במציאות י"ל דאם בנה סוכה באופן שהעמיד עבדים גזולים כדפנות הסוכה יצא יד"ח, אבל לשיטת התוס' לא יצא יד"ח דיש בהם פסול גזול ומבואר בפוסקים [עיי' בה"ל תרל"ז] דפסול גזול הוא גם בדפנות.

כח) "הני מילי בגו שבעה אבל לבתר שבעה הדרא בעיניה". באבני מלואים (כ"ח סקנ"ג) דן במחלוקת הראשונים בדין מתנה ע"מ להחזיר באיזה גוונא חשיב "לכס" דשיטת הריטב"א והרא"ש דדוקא אם נותן לו מתנה ומתנה עמו שיתן לו אח"כ את אותו אתרוג במתנה בחזרה אבל במתנה לזמן עד שיצא בו לא מהני, ושיטת מהר"ם ב"ר ברוך דגם מתנה לזמן מהני. [ועיי' בקצה"ח רמ"א סק"ד אריכות בענין זה ואכ"מ] והוכיח האבנמ"ל מסוגיין דסגי במתנה לזמן דהא הכא בתקנת מריש הוי שלו רק עד שבעה ומ"מ חשיב לכס כדמוכח בגמ' שתקנת מריש מהני גם לשיטת ר"א דס"ל דאין יוצא בסוכה שאולה, ועמד בצ"ע בשיטת הראשונים הנ"ל. ועיי' באבן האזל (פ"ה מאשות הכ"ד) ובמערכת הקנינים לגרש"ש (סי' י') משכ"ב [הו"ד בהגהות מלואי חותם שם].

כט) "ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן". בריטב"א ובר"ן הביאו יש שפירשו שאין מוסיפם עליהם אפילו במינם, ופליגי עליהו וס"ל דמותר להוסיף במינם [וכ"כ הרא"ה והרא"ש סי"ד] וטעם הדבר או משום דכל דהוי לנוי מותר להוסיף בו [כ"כ הר"ן וברטב"א ערובין צ"ו] ולפ"ז גם ערבה הוי לנוי, או משום דהשיעור נאמר רק למטה ולא למעלה, והנה לגבי לולב ואתרוג מבואר בריטב"א שאפשר להוסיף [ומ"מ כתב הריטב"א שלא נהגו להוסיף בלולב ואתרוג משום שאינו לנוי], אמנם בשבחה"ל (סי' שני"ח) כתב דבלולב ואתרוג אין להוסיף כיון דמבואר להלן בגמ' (ל"ד ע"א) דיש מיעוט בהם שיביא רק אחד [משא"כ בהדס וערבה שנאמר לשון רבים אפשר להוסיף עליהם] עיי"ש. ולענין לגרוע מהן מבואר בראשונים שניתן בהם שיעור למטה.

וברמב"ם (פ"ז ה"ז) יש חילופי גרסאות בענין זה, ולפני הראב"ד והמגיד משנה היתה גרסת הרמב"ם "שאר המינין אין מוסיפין מינים ואי גורעין מהן ואם הוסיף או גרע פסול" והשיגו הראב"ד דלא מבעי' לשיטת רבי יהודה דאין חסרון במה שמוסיף כמו שמבואר שבאגד בסיב או דקלא שפיר דמי הגם דיש כאן ב' לולבים, וכ"ש לרבנן מטעם דהאי לחודא קאי והאי לחודא קאי. עיי"ש. ועיי' במ"מ שהבין בדעת הראב"ד דאין פסול כל תוסיף לכ"ע באותו מין אלא במין אחר בלבד [ועיי' בלח"מ שהקשה דלשיטת רבנן אין איסור גם במין אחר עיי"ש, אמנם להלן ל"א ע"ב מבואר דדעת התוס' דגם לרבנן איכא איסור כל תוסיף] ועיי' במגיד משנה שכתב שאין ראית הראב"ד מסיב ודיקלא ראייה כלל כיון דהתם הגם דהוי מין לולב מ"מ הרי לא יוצא יד"ח בלולב זה ולכן אין בזה משום כל תוסיף, אבל באמת באופן שלקח ב' לולבים יהיה בזה משום כל תוסיף והביא ראייה מסוגיא בערובין (צ"ה: צ"ו ע"א) דמבואר דהמניח ב' תפילין בראש עובר משום כל תוסיף, ומאי שנא ד"ז מב' לולבים. וכתב המגיד משנה דלדעת הרמב"ם אינו עובר בבל תוסיף אא"כ נטל ב' לולבין כאחד דבזה הוי כמו תפילין, אבל במין אחר תלוי במחלו' רבי יהודה וחכמים דלר"י אם הוסיף באגודה עבר בבל תוסיף אבל לדידן דס"ל לולב אי"צ אגד הגם שאין להוסיף לכתחילה [אלא לנוי כמו שהוזכר בהדס בלבד] מ"מ אם הוסיף לא עבר בבל תוסיף דהאי לחודא קאי וכו'. עיי"ש.

ובביאור פלוגתת הרמב"ם והראב"ד [לשיטת המ"מ] ביאר בחידושי רבי ראובן (ס"ז) דהנה בשיטת הראב"ד י"ל דאין קושיא מסוגיא דערובין גבי תפילין משום ד"ל דזה ברור לכאור' מסוגיא דערובין דכל היכא שעשה את מעשה המצוה פעם נוספת אסור משום כל תוסיף ולא אמרי' בכה"ג סברת האי לחודא קאי וכו' אלא דגבי ב' לולבים יש לדון דלא חשיב שעשה מעשה המצוה פעם נוספת דהא לולב לחוד אי"ז מעשה מצוה שלמה, ובזה פליגי המ"מ והראב"ד דהמ"מ ס"ל דחשיב מעשה מצוה כיון שבכל מין איכא מצות לקיחה בפנ"ע ואם נטל כ"א בפני עצמו יצא אלא דהם מעכבין זא"ז ולכן שייך בזה כל תוסיף, אבל הראב"ד ס"ל דרק אם מוסיף מצוה שלמה איכא כל תוסיף ולא בחלק מהמצוה ולולב אחד נחשב רק כחלק מהמצוה, ועיי"ש שהוסיף ביאור בזה דרק בהוסיף מין אחר איכא כל תוסיף כיון שהוסיף דבר שבוא מגדרי עצם המצוה והיינו דין ד' מינים בלבד, אבל בהוסיף מאותו מין אי"ז הוספה בגדרי עצם המצוה אלא ב"שיעורים" ובזה אין דין כל תוסיף. ובשיטת המ"מ דבאותו מין איכא כל תוסיף יל"ע אי הוי רק לרבנן או גם לשיטת ר"י דלכאור' לסברא דלעיל י"ל דהוי רק לרבנן דהא לר"י אין דין נטילה בכל אחד מהמינים בפנ"ע וא"כ לא שייך בזה כל תוסיף, אבל א"כ קשה מה הוצרך המ"מ לתרץ קושיית הראב"ד מסיב ודקלא דהתם אינו יכול לצאת יד"ח בסיב ודקלא הא י"ל בפשיטות שהתם הוי לר"י ולדידו

אפילו בכשר לא שייך בל תוסיף, וביאר רבי ראובן דבאמת גם מספר הלולים וכו' הם מגדרי המצוה ואם הוסיף אחד מהם איכא בל תוסיף, אלא דמ"מ בסיב ודקלא כיון דאי"ז כלל לולב כשר לא שייך בזה בל תוסיף. וא"כ דברי הרמב"ם הם גם לשיטת רבי יהודה וגם לרבנן. ע"ש. אכן בעיקר דברי המ"מ דס"ל דלרמב"ם איכא פסול דבל תוסיף בכה"ג, עיין בכס"מ שהביא תשובת ר"א בן הרמב"ם שכתב שחזר בו הרמב"ם ממה שכ' כאן וגרס בספרו שם "לא פסול" ע"ש.

ולהלן (ל"א ע"ב) יבואר עוד במחלו' הראשונים אם לרבנן איכא בל תוסיף או לא.

ציונים והערות – לולב הגזול

ל"א ע"ב

(ל) "וא"ר יהודה... אין שעת הדחק ראייה." [וגדר שעת הדחק עיין במ"ב (תרמ"ט נ"ב) שהוא בגוונא שאין בכל העיר כשרים ועי"ש בש"ע]. עיין ריטב"א דכל מה דלא קפדי בהדר בשעת הדחק היינו בלולב והדס וערבה אבל באתרוג דכתיב בו הדר בפירוש דינו דגם בשעת הדחק בעי' הדר. ובשבולי הלקט (שמ"ט) כתב דגם אתרוג כשר בשעת הדחק. עי"ש. ושיטת הרמב"ם (פ"ח מלולב ה"א) דרק לולב היבש כשר בשעת הדחק ולא שאר מינים, ודבריו צ"ב מאי שנא לולב משאר מינים. ושיטת הגאונים [הו"ד בריטב"א ועוד] דבכל הפסולים יוצאים בהם בשעת הדחק, והריטב"א פליג וס"ל דרק בפסול שאינו הדר אמרי' לד"ז שבשעת הדחק לא הקפידו [מלבד באתרוג כמבואר לעיל] ולא בשאר הפסולים עי"ש.

ובראב"ד (בהשגות פ"ח מלולב ה"א) כתב שמה שנאמר בדמ' דשעת הדחק מהני היינו רק שלא תשתכח תורה וכו' אבל אין מברכים עליהם דכל שפסול מן התורה פסול נמי בדיעבד. אמנם הרא"ש (סי' י"ד) כתב דודאי מברכין עליהם דמוכח כן ממה שאמרו בגמ' על מה דהוי מורישין לולביהן לבניהן דאין שעת הדחק ראייה, ואילו היה הדין דאין מברכין היו אומרים דאין מברכין ולא דאין שעת הדחק ראייה. ועיין באו"ש (פ"ח ה"ז) שביאר דכל ענין ההדר הוא דבר שתלוי בהסכמת החכמים ולכן אתרוג הכושי שכשר במקום שאין אחר ולכן בשעת הדחק כשר כיון דבזמן זה חשיב הדר, ולפ"ז כתב שגם במקום דשעת הדחק ואח"כ נזדמן אתרוג מהודר אי"צ לחזור ולברך עליו עי"ש. ולפ"ז לכאור' יש נפ"מ לענין "חסר" דאי הוי חסרון בדין הדר א"כ יהיה כשר בשעת הדחק אבל אי הוי חסרון בלקיחה תמה כמבואר בתוס' בריש פרקין א"כ לא יוכשר גם בשעת הדחק. והנה בתוס' (ד"ה לא) כתבו שמברך גם על פסול [ועיין מהר"ם מש"כ בביאור היש לדחות שכתבו תוס'] וכתבו דיש ראייה לזה משעת הדחק, וצ"ע מה הראיה מהתם הא י"ל דעבדי' לזכר בעלמא. ומשמע דס"ל שגדר שלא תשתכח וכו' הוי דין מצוה חדשה שתקנו רבנן וע"כ מברכין עליה. וצ"ע.

(לא) "מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא האי לחודא קאי והיא לחודא קאי קמ"ל." נחלקו הראשונים האם לשיטת רבנן דס"ל דלולב אי"צ אגד עובר באיסור בל תוסיף או לא. דבתוס' בסוגיין מבואר שגם לרבנן עובר בבל תוסיף אלא שמ"מ יצא יד"ח דהאי לחודא וכו' ובאגדו לא עובר כלל כיון שאינו נוטלו דרך גדילתו, אבל לר"י מלבד שעובר בבל תוסיף באגדו גם נאמר בזה כל המוסיף גורע ולא יצא יד"ח. אמנם הרא"ה כתב דמסתברא שמאחר שלולב אי"צ אגד אינו עובר בבל תוסיף, ועיין בריטב"א שביאר לדרכו מ"ט כהן הנושא את כפיו והישן ביום השמיני עוברים בבל תוסיף ול"א האי לחודא קאי, עי"ש. ועיין בתוס' בסנהדרין (פ"ח:) שכתבו דהכא מדרבנן אסור ולא אמרי' האי לחודא וכו' ולא מדאור' משום בל תוסיף, ועי"ש גרסת ר"ח דלא גרס כלל בסוגיין הואיל ואמר ר"י עי"ש.

(לב) "לא מצא אתרוג לא יביא לא רימון... מהו דתימא לייתי כי היכי דלא תשתכח תורת אתרוג." והקשו האחרונים מאי ס"ד שיביא רמון וכד' הא בכה"ג עובר ב"בל תגרע". ונאמרו בזה כמה תי' א- בשפ"א כתב דהאיסור בבל תגרע הוא במה שאינו מקיים את כל המצוה וא"כ הכא שהוא אנוס על קיום המצוה לא שייך איסור דבל תגרע. ב- בטורי אבן (ר"ה כ"ח) ביאר דבל תגרע הוא בגוונא שמקיים המצוה אלא שאי"ז בשלמות אבל הכא אינו מקיים אפי' חלק מהמצוה ואין בזה משום בל תגרע. ג- עוד תי' דבבל תגרע עובר רק אם מתכוון לשם המצוה משא"כ הכא. ד- בעונג יו"ט (א' בהערה ד"ה והגאון) דבל תגרע אינו אלא בגוונא שגם אם ישלים אח"כ יהיה חסר מהמצוה משא"כ הכא שיכול אח"כ ליטול מינים כשרים ולא יהיה בזה חסרון במצוה. עי"ש.

(לג) "הירוק ככרתי." כתבו תוס' דכל שחזור אח"כ למראה שאר אתרוגים ע"י שמניחו זמן רב בכלי אי"ז פסול, ונחלקו הפוסקים האם בכה"ג שמניחו בכלי ויחזור למראה שאר אתרוגים אי כשר כבר עתה קודם שהפך מראהו או"ד דרק לאחר שהפך מראהו כשר. [עיין ב"ח תרמ"ח ובט"ז ובמ"א שם ובכורי יעקב שם].

(לד) "זמנין דמחלפי ליה ואתי לאפוכינהו" וכו'. בדין לולב בימין ואתרוג בשמאל כתב הרמ"א דאם הפך יצא וכן היא סתימת רוב הפוסקים ומ"מ כתב המ"ב דטוב לחזור וליטלו בלא ברכה כיון שיש מחמירין בזה. ועיין בבכורי יעקב (תרנ"א סקט"ז) שהביא שיטת הר"ח דמשמע מדבריו דאם הפך לא יצא וכתב הבכורי יעקב דיש להוכיח כדבריו מסוגיין דמבואר בגמ' דחיישי' שאם יתנו לו הפוך יבוא הוא להפוך ויפול לו וכו' ולכאור' אם יצא גם בהפוך אין לחשוש בזה כיון דכבר יצא יד"ח גם בלא כוונה דמצות אי"צ כוונה, וא"כ גם כאשר יבא להפוך ויש חשש שיפסל לימים אחרים זה אינו, דהא כל אופני הפסול של אתרוג שנתהוו ע"י נפילה כשרים ביו"ט שני, וא"כ מוכח דלא יצא וכשיטת הר"ח, עי"ש.

(לה) "הכא באשרה דמשה עסקינן דכתותי מכתת שיעוריה." עיין בריטב"א ריש פרקין שכתב שדין כתותי מכתת שיעוריה הוא לדעת ר"ש דס"ל כל העומד להשרף כשרוף דמי, וכן מבואר בשיטת רש"י בחולין (פ"ט: ד"ה שיעורא). אמנם לכאור' יש חילוק גדול בין כתותי מכתת שיעוריה לדין כל העומד להשרף וכו' דדין כתותי מכתת וכו' הוא לכ"ע ואילו דין כל העומד להשרף וכו' הוא רק לשיטת ר"ש [והרמב"ם פסק דלא כר"ש] ועיין בערו"ל נ"ה האריך בזה והביא ראיה גם מדברי המל"מ דס"ל דלענין גט כותבין אותו על איסורי הנאה הגם דכתותי מכתת שיעוריה כיון דליכא חסרון דכתותי מכתת אלא בדבר שצריך שיעור כלולב ושופר משא"כ בגט, אבל בדבר שנאמר בו כל העומד להשרף וכו' הוי כמי שאינו ולא כותבין עליו גט. ומ"מ בריטב"א מבואר לא כן וצ"ע. ועיין ברמב"ם (שבת פ"ז ה"ב י"ג) שכתב דבכל עושים לחיים ואפילו באשרה כיון ששיעורה במשהו אבל קורה אין עושים באשרה משום שיש לרוחב האשרה שיעור טפח, ובראב"ד פליג דגם לחי אין עושים באשרה משום דשיעורו עשרה בגובהו. וביאר הגר"ח (שם) דמוכח בין לדעת הרמב"ם ובין לדעת הראב"ד דדין כתותי מכתת שיעוריה אין ביאורו דהוי כמי שאינו דא"כ לא היה מהני בלחי הגם דשיעורה במשהו כיון דגם המשהו הזה הוי כמי שאינו, אלא דין כתותי מכתת הוא דבטל ממנו "שם שיעור" [ועיין בערו"ל נ"ה שביאר ענין זה דהוי כמו שנשבר לשברי שברים שעל כן אין בו שיעור אבל אי"ז כמי שאינו] ונחלקו הרמב"ם והראב"ד האם שיעור י' בגובה הוא שיעור בדין המחיצה דא"כ לא יהני באשרה דכתותי מכתת שיעוריה או"ד דאי"ז שיעור במחיצה אלא דין ברה"י שיהיה מוקף מחיצות ולזה סגי גם באשרה דסו"ס הוי מוקף מחיצות ולא הוי כמי שאינו עי"ש. ועיין עוד בקה"י (סי' כ"ה) שהביא כמה ראיות לד"ז דכתותי מכתת וכו' אי"ז כמי שאינו אלא רק בענין התלוי בשיעור עי"ש.

והנה בתוס' לעיל (ל: ד"ה משום) כתבו דיש ספרים שגרסו להלן (ל"ה) דהטעם אתרוג של אשרה פסול הוא משום דכתותי מכתת שיעוריה וכתבו תוס' דגרסה משובשת היא כיון שאתרוג נמי בעי' שיעור והגם דאמרי' (בסוגיין) דבעי' כאגוז או כביצה משום גמר פירי מ"מ בעי' שיעור נמי דבעי' דמנכר לקיחה וכו' וא"כ שייך בזה כתותי מכתת שיעוריה. עי"ש. ויש להבין מאי שנא אי השיעור באתרוג הוא משום גמר פירי או משום מנכר לקיחה לענין כתותי מכתת וכו', וי"ל דהביאור הוא כהנ"ל דכתותי מכתת אי"ז כמי שאינו אלא דין כלפי השיעור וא"כ כאשר הנדון על גמר פירי לא יהני כתותי מכתת וכו' דסו"ס גמר פירי אבל לענין מנכר לקיחה הא בעי' שיעור ולזה מהני כתותי מכתת כמבואר, ועיין בס' ברכת יעקב שביאר דהדעות שפליגי ס"ל שגם דין מנכר לקיחה אי"ז דין "שיעור" אלא דין בגוף הפרי ולכן לא מהני בזה כתותי מכתת וכו'. ועיין בקה"י (שם) שעמד נמי בנדון אי בגוונא דבעי' "מנכר לקיחה" שייך בו כתותי מכתת להבנה הנ"ל בדין כתותי מכתת דאי"ז חסרון בעיקר הפרי אלא ב"שיעור" וביאר הקה"י דיסוד ענין מנכר לקיחה הוא דין ב"חשיבות הפרי" וא"כ גם בגוונא דבמציאות איכא פרי ומנכר הלקיחה מ"מ כיון שליכא חשיבות של פרי יש חסרון בדין מנכר הלקיחה וה"ה בדין הדר. והנה גבי לולב מאחר שיש לו שיעור דינו דבאשרה הוא פסול משום כתותי מכתת שיעוריה, ובדעת הרמב"ם (פ"ח ה"א) כתב המ"מ דס"ל דליכא פסול משום כתותי מיכתת שיעוריה וצ"ע, ובאמת בכס"מ האריך להשיג על דברי המ"מ הנ"ל והא סובר בדעת הרמב"ם דפסול מטעם כתותי מיכתת וכו' ועי"ש בלח"מ ואכמ"ל.

(לט) בתוד"ה באשרה. ר"ת מפרש דכולהו בע"ז של נכרי וכאן קודם ביטול וכאן לאחר ביטול נמי לא יטול לכתחילה כיון דמאיס ועי"ש שכתבו דלא דמי כיסוי לחליצה. וצ"ב מאי שנא כיסוי הדם מחליצה והוסיף בכפ"ות דהא מצינו בשבת שלא יכסנו ברגל שלא יהיו מצות בזויות עליו הרי דחיישי' לביזוי גם בכיסוי הדם. וביאר בעמק ברכה דיש לחלק בין כיסוי הגם ללולב וחליצה וכו' דכיסוי הגם אין העפר נחשב לחפצא דמצוה וכל המצוה היא במעשה הכיסוי ולכן כל דיני הבזיון הוא במעשה הכיסוי אבל בנדון באיזה עפר מכסים לא איכפת לן בעפר שהוא מבזוה אבל בחליצה ולולב שהלולב הוא חפצא דהמצוה יש דין שלא יעשה מצוה בלולב שהוא בזוי וה"ה לחליצה. עי"ש.

ציונים והערות – לולב הגזול

ל"ב ע"א

(מ) לעיל. נתבאר לעיל בדבר התלוי בשיעור [ובחשיבות] נאמר בו דין כתותי מכתת שיעוריה ואילו דבר התלוי במציאות כגון שם "פרי" וכד' לא שייך בו דין כתותי מכתת שיעוריה. ויש לדון מה דין דפנות הסוכה והסכך אי שרי לעשותם מאשרה וכד', [ולא נתבאר ענין זה בשו"ע ובנו"כ]. ובראשונים מצאנו מקור לזה בדברי המאירי (עירובין י"ד:) וכתב שם בשם חכמי נאבורנאה דשרי לסכך באשרה דאף שתחשוב אותה ככתותה מ"מ צילתה מרובה מחמתה, אלא שפקפק בדבריהם מב' טעמים א- מטעם שנהנה מכך ב- עוד כתב דנראה דבסכך פסול משום שהוא כעפר דלשריפה קאי ועפר פסול לסיכוך. ומ"מ כתב דלדפנות כשר משופ שאף תל עפר כשר בהן. עי"ש. והנה במה שכתב לפסול מטעם הנאה תלוי הדבר בדין מצות לאו ליהנות ניתנו ואכמ"ל, ובמה שפסל מטעם דהוי כעפר דבריו צ"ע טובא דהא הגם שעפר מן הארץ פסול משום שאי"ז גידולי קרקע אלא קרקע עצמה אבל אפר של גדולי קרקע מנין לנו לפסולו ובאמת בפרמ"ג (תרכ"ט משב"ז ססק"א) כתב דאפר של גדולי קרקע כשר לסכך בו. [ואולי יש לדון בזה מטעם דהוי כנשתנה שמו וצ"ע]. והנה מצאנו לכמה אחרונים שכתבו דאיכא פסול בסכך של אשרה מטעם כתותי מכתת שיעוריה, והם הנו"ב (או"ח קל"ג) שכתב דבאשרה דמשה ודאי פסול כיון דסוכה שיעורה ז"ט ובאשרה דמשה כיתותי מכתת שיעוריה, אלא שדן באשרה דלאו דמשה אי יוצא בה יד"ח דמ"מ אסור להנות ממנה וא"כ הוי מצוה הבאה בעבירה במה שיושב בסוכה עי"ש. וכ"כ בביכורי יעקב (תר"ל סק"א) דמאחר דבעי' שיעור של זע"ז איכא פסול דכתותי מכתת שיעוריה. ועיין נמי במנ"ח (שכ"ה י"ד) שפשוט לו דפסול בין בסכך ובין בדפנות מטעם כתותי מכתת שיעוריה. עי"ש. אמנם יל"ע בזה, דלכאור' שיעור זע"ז אי"ז שיעור בסכך אלא במקום הסוכה ובסכך לא נאמר שיעור לכאור' אלא דיהיה מקום הסוכה צילתו מרובה מחמתו וא"כ צ"ע מ"ט יפסל מדין כתותי מכתת וכמ"כ המאירי הנ"ל. והנה לענין הדפנות יש לדון דהגם דיש בהם שיעור של י"ט מ"מ לכאור' תלוי הדבר במחלו' הרמב"ם והראב"ד [לביאור הגר"ח שהובא לעיל] האם דין שיעור המחיצה הוא דין במחיצה עצמה שניתן בה שיעור או דין במקום שיהיה מוקף מחיצה י' וא"כ לא איכפת לן דכתותי מכתת וכו', כיון דבמציאות הוי מוקף י'. [ועיין בביכורי יעקב שכתב נמי לתלות ענין זה במחלו' הרמב"ם והראב"ד באופ"א]. ועיין במנ"ח שם שדן האם יחני דופן עקומה באשרה ותלה ד"ז במחלו' הראשונים האם דופן עקומה אינו נחשב חלק מהדופן או דנחשב לחלק מהדופן וא"כ פסול מדין כתותי מיכתת וכו' [וצ"ע דהכא הרי יש שיעור י' במחיצה מלבד הדופן עקומה ואולי כוונת המנ"ח דמאחר דבעי' חשיבות של דופן שהרי ניתן בה שיעור א"כ כתותי מכתת מבטל חשיבות הדופן וצ"ע]. ועיין עוד בבכורי יעקב שכתב לפסול מטעם דלא הוי "לכס" [וכוונתו דלא הוי "לך"] ויל"ע בזה דהא לך ממעט גזולה ולא שאולה וא"כ אין הלכה שיהיה דין ממון בסכך ומ"ט פסול מטעם "לך" ובאמת בחמד"ש (או"ח ל"ב) כתב דן אי שרי לסכך באיסורי "לך" והסיק דליכא חסרון דלך משום דלא בעי' דין ממון בסכך דהא יוצא אף בשאול עי"ש.

(מא) "לולב כפוף." עיין רש"י דראשו כפוף כאגמון, ועיין בר"ן ובריטב"א דקאי על העלה האמצעי שאם הוא כפוף ה"ז פסול [דעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג] אמנם ברא"ש (בשור"ת כ"ד י' והובא בפוסקים) ס"ל שעלה האמצעי כפוף כשר והוי עדיף טפי ודין כפוף קאי על השדרה ועיין בשו"ע ובמג"א ובט"ז משכ"ב ועיין במ"ב דהמנהג להקל כדברי הראש ועיין עוד בכפוף"ת משכ"ב.

(מב) דין נסדק ועביד כהמניק ונחלקה התיומת. בגמ' מבואר ב' פסולים דיש להבין החילוק בניהם, דין נסדק דעביד כהמניק ודין נחלקה התיומת, ברש"י פירש ענין עביד כהמניק שגדל הלולב כמין שני שדראות מחצית לכאן ומחצית לכאן ונחלקה התיומת היינו שנחלק העלה האמצעי ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהן. ולפ"ז החילוק ברור דעביד כהמניק היינו שנראה כשניים ואילו נחלקה התיומת ענינו הוא שנסדק העלה האמצעי עד השדרה. והקשו הריטב"א והר"ן דמה ענין הפסול בעביד כהמניק הא בלה"כ פסול מטעם נחלקה התיומת, ונשנו בזה ג' שיטות בראשונים א- כתבו הר"ן והריטב"א דדין נחלקה התיומת היינו שנחלקה רובה אבל במיעוט כשר ובזה איכא לפסול אם נחלקה מיעוטה באופן דעביד כהמניק. ב- עוד תי' דבאמת גם בנחלקה במיעוט פסול כענין נקטם [והיינו דראש הלולב כראש האתרוג] וענין נסדק דפסול דעביד כהמניק היינו בנסדק לרוחבו. ג- כמה ראשונים [רי"ף רמב"ם ראב"ד ועוד] ס"ל דנחלקה התיומת לא מיירי כלל על העלה האמצעי אלא על כל עלה ועלה והיינו דאם רוב כל עלה ועלה נחלק פסול ולפ"ז לא שייך כלל לעביד כהמניק דענינו שנראה כב' לולבים. וכתבו הר"ן והריטב"א דיש להחמיר דלא יחלק העלה האמצעי אפילו במיעוטו [וכאופן הב' דלעיל] וכן נפסק ברמ"א (תרמ"ה ס"ג) אלא דיש בזה חילוק בין הר"ן לריטב"א דהריטב"א הוסיף דראוי לחוש שנסדק לאורכו שהוא מתרבה בכל שעה שמנענעו לפסול אפי' במיעוטו, וד"ז לא מוזכר בר"ן, ועיין בחיי אדם (קמ"ט י') שכתב דענין מה שנסדק במיעוטו פסול הוא משום שעומד להסדק כולה ע"י הנענועים וכל העומד להסדק כסדוק דמי. עי"ש. והנה בט"ז (שם) כתב דגם מה דהחמירו בנחלקה

התיומנות במיעוטו היינו בטפח ולא בפחות, אמנם בנשמת אדם (שם) כתב דלא עיין בר"ן, דבר"ן מבואר הטעם משום שהוא כחוטמו של אתרוג וא"כ הוי בכל שהוא, אלא דהט"ז הקשה דא"כ לחשיבה בהדי ג' פגימות עי"ש, וביאר בנשמת אדם דאי"ז קושיא כיון שלא נפסל מחמת עצמו אלא מחמת שסופו להפתח [אמנם כ"ז מבואר בריטב"א אבל בר"ן לא משמע דהוא מטעם סופו להפתח וצ"ע]. ועיין בבאור הלכה (ס"ז ד"ה נסדק) דכתב לקיים דברי הט"ז דכל דברי הר"ן הם כלפי נסדק כהמניק דבכה"ג פסל אפי' במשהו, והביא עוד דבט"ז בסק"ז כתב דדברי הר"ן דהוי כחוטמו של אתרוג הוא רק על דין נקטם ולא על שאר מילי והביא ג"כ מדברי הריטב"א דמיירי רק ביבש וסדוק כהמניק דבזה עשו ראש הלולב כראש האתרוג עי"ש. [אמנם בח"א מבואר הטעם כדברי הריטב"א דחיישי' שמא יפתח ולזה לכאור' דחיישי' גם בכ"ש וצ"ע ועיין בחזו"א דפליג על הבה"ל וס"ל דכוונת הר"ן כח"א עי"ש].

עוד בענין נחלקה התיומנות עיין בתוס' ונשנו בזה הרבה פירושים עיין בביכורי יעקב (תרמ"ה ס"ט) שסיכם כל השיטות, ואכמ"ל.

(מג) "האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול." ברש"י פירש שכל עליו הם בצד אחד וברא"ש ובר"ן ובריטב"א הביאו יש מפרשים שהכוונה ללולב שאין עליו כפולין וכתב הר"ן דיש אומרים שפסול כל שבעה כיון שאין שמו עליו ויש אומרים שהוי פסול הדר שאינו פסול אלא יו"ט ראשון [ועיין ריש פרקין בזה] ועיין בריטב"א דדבר זה תלוי בב' הפירושים דלרש"י סול כל שבעה אבל לשיטה השניה יש להסתפק עי"ש. ובשו" פסק את ב' הפירושים ובכ"ח כתב דהוא משום דבחד הוצא משמע לכל הפירושים הנ"ל, אמנם בביכורי יעקב כתב דהפסק הוא משום ספק מה הפירוש הנכון בגמ' ונפ"מ בזה ליו"ט שני דלא יפסל דלא הוי אלא ספק דרבנן עי"ש.

(מד) "ציני הר הברזל." מבואר דאם אין ראשו מגיע לעיקרו פסול, ובטעם הפסול כתב במ"ב דהוא משום שאינו הדר אבל בחזו"א כתב דהטעם הוא משום שאין שמו עליו עי"ש. ונפ"מ בזה ליו"ט שני לדעות שאין פסול הדר אבל פסול אין שמו עליו ודאי איכא.

צינונים והערות – לולב הגזול

ל"ב ע"ב - ל"ג ע"א

(מה) "שיעור הדס וערבה שלשה." יש לדון האם שיעור הדס וערבה ג"ט הוא יחד עם העלים או דקאי רק על השדרה או תלוי במחלו' שמואל ור"י כמו בלולב, ועיין בריטב"א בריש פרקין (ד"ה נקטם) הביא דברי הראב"ד דנקטם בלולב מיירי על השדרה דאין עליו בכלל לולב והביא ראייה מהדס וכתב הריטב"א דאי"ז נכון דהא בלולב נחלקו שמואל ור"י אי משערין השיעור בשדרה או בעלין ואילו בהדס ודאי תלוי בשדרה ולא בעלין עי"ש. ועיין בפרמ"ג (תר"נ משב"ז סק"א) שכ' דאין עליו מצטרפין לג"ט. ובביכורי יעקב (שם) כתב דלא משמע כן בגמ' דבגמ' משמע דלשמואל דשיעור הלולב הוא עם העלין ה"ה לשיעור ההדס דכהדי הדדי נאמרו וא"כ מנין דר"י פליג עליו בהכי, והגם שהרא"ש (בריש פרקין) חילק בין נקטם דלולב לנקטם דהדס דסהדס היינו בשדרה משא"כ בלולב אין"ז ראייה ששיעור ההדס הוא בשדרה אלא י"ל דאחר שבדרך כלל שדרתו של הדס יוצא למעלה מן העלין א"כ לא חשיב חסרון הדר בנקטמו העלין, ועי"ש עוד מש"כ בזה ובסו"ד הביא דברי הריטב"א וכתב דלמעשה צ"ע. עי"ש.

(מו) "ולולב ארבעה." בגמ' מבואר דהטעם דלולב ד' הוא כדי שיצא מן ההדס טפח, ויל"ע האם כל דין גודל הלולב הוא בשביל זה או"ד דדין הלולב ד' הוא שיעור בפני עצמו בגודל הלולב אלא שיש דין נוסף שיצא מההדס טפח [ובזה נחלקו אי שדרו צריך לצאת טפח או שסגי בעלין]. והנה בברכי יוסף (תרמ"ט ס"ה) הביא בשם רבינו ישעיה דאם לא מצא לולב שיש בו ד"ט יכול לברך על לולב שיש בו ג' וכשיעור הדס וערבה, אמנם מסתימת הפוסקים לא משמע כן [ועיין במ"ב דכתב בפשטות דפחות מהשיעור פסול נמי בדיעבד]. ומדויק כן בשיטת הרמב"ם שחילק ענין זה לב' ענינים הא' דשיעור הלולב הוא ד"ט ודין נוסף שצריך שיצא שדרו של לולב טפח, ומשמע שאין שייכות בין ב' ההלכות הללו.

ובטעם הדבר דבעי' שיצא מן ההדס טפח יל"ע, דהנה יעויין היטב בלשון הרמב"ם ומשמע בדבריו שרק אם אוגד את המינים בעי' שיצא טפח, וברבינו מנוח (שם) כתב שגם אם לא אוגד את הלולב צריך שיצא טפח, והיינו ששיטת רבינו מנוח היא דהטעם דבעי' דהלולב יהיה ד"ט אי"ז מחמת הנענועים ואלא מחמת שיעור בעצם הלולב עי"ש שביאר שהלולב הוא גבוה במינו יותר מכולם [ועיין ברש"י ובמהרש"ל בערול"נ משכ"ב], אבל ברמב"ם משמע שהוא דין כלפי הנענועים וע"כ צריך שיצא טפח מההדס רק אם אוגדם ביחד [ולדין לולב אי"צ אגד ומ"מ מצוה לאוגדן]. ובאמת אם הטעם דבעי' דיצא טפח הוא בשביל ענין הנענועים קשה דהא נענועים

אי"ז אלא דין לכתחילה, ועמד בזה במאירי (להלן ל"ז): וכתב שהוא מטעם כל הראוי לבילה וכו' היינו דהגם דאין הנענועים מעכבין מ"מ בעי' שיהיה ראוי לנענועים, והנה לענין קטן מצאנו דקטן היודע לנענע אביו קונה לו לולב, ובזה נמי קשה דהא נענועים הוי רק דין לכתחילה, ויש שביארו ע"פ הריטב"א בריש פרקין גבי הילני המלכה דכתב הריטב"א דמדין חינוך יש לעשות לקטן המצוה בהכשר גמור גם בדברים שהם מדרבנן, אמנם להנ"ל י"ל דהנענועים הם שיעור במצוה היינו דהגם דהנענועין אינם מעכבים מ"מ בעי' שיהיה ראוי לכך.

מז) "יוצא מן ההדס טפח." ויל"ע האם הדס בדוקא או גם מן הערבה, ועיין ברמ"א (תרנ"א א') שכתב דבעי' שההדס יהיה גבוה מן הערבה [והעטם ע"פ הקבלה] ויש מי שכתב דלהכי נקטה הגמ' יוצא מן ההדס טפח, ועיין ברמב"ם שכתב יהיה יוצא מן ההדס והערבה. עי"ש.

מח) במתני', ואם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט. ויל"ע אם מיעטן מ"ט כשר ולא הוי מצוה הבאה בעבירה, ועיין בשער המלך (פ"ח ה"ה) שהרחיב בזה ויסוד הדברים דלא שייך בזה מצה"ב דהוי כמו שהביא לולב מחוץ לתחום דודאי לא שייך בזה מצה"ב, ועוד לפ"ד הירושלמי שחילק בין קורע על מתו לבין מצוה גזולה עי"ש, ויש עוד לפלפל ואכמ"ל.

מט) "שענפיו חופין את עצו." ובשיעור העבות נחלקו הראשונים ונשנו בזה ג' דעות, ברא"ש הביא בשם הראב"ד דבעי' עבות ברוב השיעור ולמצוה מן המוכרח בעי' בכל השיעור, ובטור (תרמ"ו ה') הביא בשם גאונים דבעי' עבות בכל השיעור ולא סגי ברובו, ושיטת בעל העיטור (הובא ברא"ש) דסגי במה שיהיה פעם אחת עבות ואי"צ אפי' רוב השיעור. ובביאור המחלו' כתב בעמק ברכה דיש לחקור האם דין עבות הוא תנאי בהכשר ההדס וכמו דין הדר ולכן בעי' שיהיה ברובו או שהוא רק סימן על ה"מין" שהוא מין עבות ולכן סגי במקצת, [ועי"ש שדייק בדברי הרמב"ם דכתב דין עבות בתחילת פ"ז דשם מבואר גוף הד' מינים ולא בפ"ח דשם מבואר הפסולים של הד' מינים ומשמע שהוא דין בגוף המין ולא תנאי בהכשר ההדס], וכתב נפ"מ נוספת לענין כל תוסף דאי הוי מין אחר איכא איסור דכל תוסף משא"כ אי הוי רק תנאי בהכשר ההדס א"כ ליכא בזה משום כל תוסף ועיין ברא"ש סי' י"ד שנחלקו בזה. ובשיטת דס"ל דבעי' כולו עבות היינו דס"ל דלא אמרי' בזה רובו ככולו, ולכא' הוא משום דס"ל דתרויהו בעי' היינו דתנאי ההכשר הוא שיהיה מין כזה שכולו עבות ואם יש אינו עבות יש חסרון בגוף הלולב ולכן לא שייך בזה רובו ככולו, וצ"ע בסברא זו.

והנה לשיטת הראב"ד [ונפסק בשו"ע] דבעי' רובו נחלקו הפוסקים היכן שיעור הרוב, עיין ברמ"א דאין צריך שהרוב יהיה בראשו דוקא אלא שנחלקו האם בעי' רוב במקום אחד או סגי בוב מפוזר בכמה מקומות עיין בפרמ"ג (משב"ז ט') ובביכורי יעקב (י"ד) ובחזו"א (קמ"ו ו"א י"ב).

נ) "נשרו רוב עליו ונשתירו בו מיעוט כשר ובלבד שהתא עבותו קיימת." ולא נתבאר מה הדין בגוונא דנשרו מקצת עליו ואין עבותו קיימת ונחלקו בזה הראשונים עיין בריטב"א בשם הרא"ה דכשר ונחלקו עליו הראשונים. ועיין בב"ח. ובמ"ב דיש להקל כרא"ה אלא שכתב דיש להסתפק לשיטת הראב"ד דסגי ברוב עבות האם ג"כ יהני אי באותו רוב נשרו מקצת העלין האם מכשרין ע"י תרי רובי או לא. עי"ש.

נא) "נשארו ג' בדי עלין לחין." פרש"י בג' בדין ובכל בד ובד שלשה עלין לחין עי"ש. וברא"ש הקשה דהא מעיקרא נמי לא בעי יותר מג' בדין ועוד דהא משמע דמייר בהדס אחד. וביאר הרא"ש דמיירי בהדס אחד ובג' קנין ובכ"א סגי בעלה אחד לח ובזה בעי' בראשו היינו דהעלה העליון בקן בעי' שיהיה לח עי"ש. וברעק"א הקשה דהא הוי הדס שוטה ופסול, ועיין במ"ב (תרמ"ו כ"ו) מש"כ לתרץ. ועיין עוד ברא"ש מה שדן אם נשארו בו עלין כמושין אי שרי או"ד דהגם דכמושין כשרין מ"מ אינם מצילין עי"ש. ועיין עוד בריטב"א לענין ראש ההדס ועיין במ"ב (ל"ד) ובבה"ל (ד"ה במקום).

מצוה הבאה בעבירה

א. האם לכ"ע איתא לדין מצוה הבאה בעבירה, ואי הוי מדאורייתא או מדרבנן.

ב. מצוה הבאה בעבירה אי יצא יד"ח בדיעבד.

ג. ביאור שיטת שמואל דביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול.

ד. מ"ט לא אמרי' עשה דוחה ל"ת.

ה. האם בעי' דהמצוה באה מחמת העבירה.

ו. האם בעי' "בעידנא".

ז. בדברי הירושלמי דקורע על מתו בשבת אין בזה דין מצה"ב [מצה"ב אי הוי דין בחפצא או במעשה המצוה].

ח. מצוה הבאה בגזילה כשאין חיוב השבה.

ט. מחלו' הראשונים אי שייך מצוה הבאה בעבירה בגזילה למ"ד יאוש קני.

י. האם מצוה הבאה בעבירה הוי רק לגזולן או גם לאחרים.

יא. האם בסוכה גזולה שייך דין מצוה הבאה בעבירה.

א

(א) בגמ' (סוכה ל' ע"א) "משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה שנאמר והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה גזול דומיא דפסח מה פסח לית ליה תקנה אף גזול לית ליה תקנה לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש, בשלמא לפני יאוש אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא ולא דידה הוא, אלא לאחר יאוש הא קניה ביאוש, אלא לאו משום דהוי מצוה הבאה בעבירה. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מאי דכתיב אני ה' שונא גזל בעולה, משל למלך בשר ודם שהיה עובר על בית המכס אמר לעבדיו תנו מכס למוכסים אמרו לו והלא המכס כולו שלך הוא, אמר להם ממני ילמדו כל עובדי דרכים ולא יבריחו עצמן מן המכס, אף הקב"ה אמר אני ה' שונא גזל בעולה ממני ילמדו בני ויבריחו עצמן מן הגזול." ובהמשך דברי הגמ' מבואר דר"י הנ"ל פליג על דברי שמואל, וז"ל הגמ' "ופליגא דר' יצחק דא"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול."

והנה בתוס' (שם) מבואר דלא פליג שמואל על דין מצוה הבאה בעבירה אלא דס"ל בדברבנן לא אמרי' להכי ויבואר להלן. אמנם בשאג"א (סי' צ"ח) כתב להוכיח מדברי בעל המאור דלא חיישי' למצוה הבאה בעבירה גם בדאורייתא, דעל הא דאיתא בגמ' (שם ל"א ע"א) דסוכה גזולה חכמים מכשירין, ומבואר בגמ' דבגזול קרקע כשר משום דקרקע אינה נגזלת [והגם דלא הוי שלו מ"מ יוצא אדם בסוכה שאולה] ובגזול עצים וסכך בהן יוצא יד"ח משום תקנת מריש, וכתב הבעה"מ "ומהכא נמי שמעת דלא סבירא לן כרשב"י דפסל כלולב הגזול משום מצוה הבאה בעבירה שאם כן סוכה נמי תפסל בגזול עצים וסכך בהן שאף היא מצוה הבאה בעבירה היא." עכ"ל. והנה הכא מיירי גם ביו"ט ראשון דסוכה כשרה כה"ג ומ"מ מבואר בבעה"מ דס"ל לשמואל דאין לפסול מטעם דין מצוה הבאה בעבירה, והגם דהראשונים שם [עיין רמב"ן וראב"ד ועוד] פליגי ע"ד הבעה"מ הנ"ל וס"ל דאין להלכה כשמואל וס"ל נמי דבההיא דגזול עצים לא שייך לדון מטעם מצוה הבאה בעבירה ע"ש, מ"מ בדעת הבעה"מ מבואר לכאן דלדעת שמואל [והוא ס"ל להלכה כשמואל] ליכא לדין מצוה הבאה בעבירה. אמנם יש לדון בהוכחת השאג"א הנ"ל, דהגם דמוכח מדברי הבעה"מ דלא אמרי' לדין מצוה הבאה בעבירה גם בדאו"מ מ"מ יש לדון בזה טובא, דמדברי הבעה"מ לא מוכח לכאן דפליג שמואל על כל דין מצוה הבאה בעבירה, אלא רק דגבי גזילה בכה"ג דמיירי התם לא אמרי' לד"ז, ובאמת ממקומו הוא מוכרע, דהא שמואל לא פליג על ר"י ואמר דלית ליה מצוה הבאה בעבירה, אלא רק אמר דביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול, הרי להדיא שתלה דבריו במה שיוצא בשאול, אלא דס"ל לבעה"מ דמחמת כן פליג וס"ל דלא אמרי' נמי לדין מצוה הבאה בעבירה בכה"ג, אבל כ"ז בגוונא שיוצא בשאול [ועיין להלן שיוצא מדברי הלח"מ שביאר בדעת שמואל דמאחר שיוצא בשאול הרי שלא הקפידה התורה כ"כ בדין לולב ולכן יכול לצאת נמי בגזול הגם דהוי מצוה הבאה בעבירה] וא"כ ה"ה גבי גזול עצים וסכך בהם דהתם נמי יוצא בסוכה שאולה וא"כ יוצא נמי בגזול, ושוב ליכא ראיא מדברי הבעה"מ לשמואל דלא ס"ל בעלמא לדין מצוה הבאה בעבירה. אלא דאכתי יש לדון בזה לדעת ר"א בגמ' התם, דלשיטתו הרי אינו יוצא גם בסוכה שאולה וא"כ לדבריו א"א לומר מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול, ומ"מ בפשטות דברי הגמ' דגזול עצים וסכך בהם דיוצא משום תקנת מריש קאי גם לשיטת ר"א [והגם שאין ראיא מפורשת לכך בגמ', מ"מ נראה כן בפשטות בגמ' וכן נקט האבני מלואים (סכ"ח אות ל"ג ואות נ"ב) ע"ש] וא"כ לפי שיטת ר"א להבנת הבעה"מ דשייך התם מצוה הבאה בעבירה, נמצאנו למדים דגם במקום שלא אמרי' מתוך שיוצא בשאול וכו' ליתא לדין מצוה הבאה בעבירה, וצ"ע.

(ב) בפשטות מבואר בגמ' דדין ממצוה הבאה בעבירה הוא פסול מדאורייתא, וכמש"כ רש"י (ד"ה שנאמר) "אשכחן קרא דאוסר להביא מצוה הבאה בעבירה." אמנם מצאנו שיטות בראשונים דס"ל דמצוה הבאה בעבירה הוי דין דרבנן בעלמא, דהנה בתוס' (סוכה ט' ע"א

ד"ה (ההוא) הקשו מ"ט איצטריך קרא למעט סוכה גזולה ממאי דכתיב "לך" למעט גזולה הא י"ל דפסול מטעם מצוה הבאה בעבירה, ות' תוס' ז"ל "וי"ל דטעמא דמצוה הבאה בעבירה לאו דאורייתא אלא מדרבנן". ולדעת התוס' הנ"ל יש להבין כיצד תתישב סוגית הגמ' הנ"ל דמבואר דמצוה הבאה בעבירה הוי מדאורייתא.

הנה בגמ' (סוכה שם) מבוארת שיטת שמואל דס"ל דביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול, וכתבו תוס' דהוא מטעם דדין לולב ביו"ט שני הוא רק מדרבנן, ולכן לא חיישי' למצוה הבאה בעבירה. וצ"ב, דמה בכך דהוי מדרבנן הא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון כמו שמצאנו בכמה מקומות בש"ס. ועיין בצל"ח (שם) שכתב דבאמת עיקר המחלו' בין שמואל לבין רבי יוחנן היא בשאלה האם מצה"ב היא דין דאורייתא או דין דרבנן, דלשיטת רבי יוחנן דין מצה"ב היא סברא בדאורייתא והראיה לזה ממה שהוצרך להביא ר"י ראייה מהפס' דאזהב ה' משפט וכו' ולא סגי ליה בפס' והבאתם את הפסח והגזול וכו' והיינו משום שהוא פסוק מדברי קבלה ור"י ס"ל דבעי' ראייה שמצה"ב הוא דין דאורייתא, אמנם שמואל ס"ל שכל דין מצה"ב הוא מדרבנן וא"כ מיושב דביו"ט שני שיוצא בשאול שאי"ז מדאו' יוצא נמי בגזול דתרי דרבנן לא תקון. עי"ש. ועיין עוד בשפ"א (שם) שדייק מדברי רש"י בד"ה קמ"ל דלשיטת שמואל גם ביו"ט ראשון דאורייתא אין פסול של מצה"ב שאל"כ היה לו לרש"י לומר דפסול התם מטעם מצה"ב, והיינו דשמואל ס"ל שכל דין מצה"ב אינו מדאו' עי"ש. ונמצאנו למדים דשיטת התוס' דמצה"ב דרבנן היא לשיטת שמואל הנ"ל דס"ל דרבנן לא אמרי' לדין מצה"ב, ולפ"ז לענין הלכה אי תלוי הדין במצה"ב אי הוי דרבנן או דאו' בנדון אי הלכה כשמואל או כר"י וכבר נחלקו בזה הפוסקים ויובאו דבריהם להלן (?).

אמנם יעויין בשאג"א (צ"ט) שכתב נמי להוכיח מדברי התוס' דשיטת שמואל היא דמצה"ב אינה אלא מדרבנן ולא מדאו', אלא שכתב דלסברת התוס' ר"י נמי מודה לשמואל דהוי דרבנן אלא שס"ל דהגם דהוי מדרבנן מ"מ פסול, עי"ש. ונלדעתו יש להבין דהא ר"י הביא פ"ס לד"ז דמצוה הבאה בעבירה וצ"ל דמאחר דהוי מדברי קבלה אי"ז מוכח דהוי דאו' וגם הפס' שהביא ממה שנאמר שונא גזל בעולה אי"ז ראייה גמורה דהוי דאו' אלא אסמכתא בעלמא ועיין. ומ"מ כבר כתבו הרבה ראשונים דלא כהתוס' אלא דמצוה הבאה בעבירה הוי מדאורייתא [לכה"פ לדעת ר"י].

ב

(א)

* מצה"ב. עוד הקשו תוס' מ"ט בעי' לכתותי מיכתת שיעורא הרי י"ל דפסול משום מצה"ב עי"ן רעק"א שתמה דאפשר דבעי' לכתותי מיכתת וכו' למאן דס"ל דביו"ט שני אין חסרון של מצה"ב, ועיין בצל"ח שעמד נמי בקושיה זו, וכתב לתרץ דמוכח התם בגמ' שטעם זה קאי לכולי עלמא ולהכי הקשו תוס', אלא שדן בזה שם בדברי הגמ' להלן דאפשר שלא קאי אלא לשיטת רבא התם והא רבא ס"ל הכא כשיטת שמואל וא"כ הדרא קושיא לדוכתא בשיטת התוס'. עי"ש. והוסיף הרעק"א להקשות דעדיפא ליה לאקשווי דמ"ט בעי' לקרא "מן הבקר" להוציא את הנעבד. ועיין בשפ"א מ"ש"כ לתרץ דמאחר שבעלי חיים אינם נאסרים א"כ כל היכא שאין שם איסור עליו ליכא לדין מצוה הבאה גם היכא שבאה המצוה מחמת העבירה, עי"ש בראיתו. ועיין בערול"נ שהאריך בזה.

* הקשו התוס' מ"ט בעי' לדין לכם וכו' ועיין בשפ"א שהקשה דיש כמה נפ"מ בין דין מצה"ב לדין "לכם" כגון בלקח לולב מחבירו ונמצא דהיה מקח טעות דלא הוי גזילה ומ"מ לא הוי שלו, וכן בלולב של שותפות דמדין מצה"ב ליכא דכ"א יכול להשתמש בו בזמנו כרצונו אבל מדין לכם בעי' שיהיה מתנה ע"מ להחזיר, וכן בקטן שגזל ונהיה גדול ואינו יכול להשיב עכשיו הגזילה, וכן בשואל שלא מדעת דגם אם הוא גזול מ"מ ליכא למצות השבת הגזילה דכל היכא דאיתא ברשות מרא איתא. עי"ש.

עוד כתב בשפ"א דלא דין לכם הו"א דעשה ידחה ל"ת ויהיה מותר ליטול לולב גזול, ואין לומר דהוי ל"ת ועשה מחמת מצות השבת אבידה דהא מצוה זו האי אחר שנטל הלולב עי"ש. ובאמת יש לדון האם שייך הכא ענין עדל"ת, דלכאוו' אם שייך ד"ז מ"ט איכא לדין מצה"ב, ועיין בתפא"י שכתב דהכא לא שייך דין עדל"ת כיון שכבר נעקר הלאו קודם שקיים את העשה, עי"ש. אלא שדבריו תלויין בדין עדל"ת אי בעי' לדין בעידנא [דיש בזה נדון בגמ' ביבמות] וגם יש לדון האם בכה"ג לא חשיב בעידנא ואכמ"ל, אמנם בעיקר איסור גזל יש שכתבו דלא שייך כלל בזה דין עדל"ת ויעויין בשער"י (ש"ג פכ"ה ד"ה והנלענ"ד הב') שביאר דבכל איסור שענין התורה הוא שהחפץ לא יתחלל לא שייך דין עדל"ת [היינו איסור על החפצא ומלוה על הגברא] ולכן לא שייך בגזל עדל"ת שענין התורה הוא

שלא יהיה הנגזל עשוק וה"ה ל"טבל" דענין התורה באיסור הוא חפצא דהטבל שאל יתחלל וכן בקונם ע"ש, וסברא נוספת באיסור גזל דלא יהי שייך עדל"ת מצאנו דמאחר שהי ממון חבירו ואפילו להציל עצמו ממון חבירו צריך לשלם לו ויש דעות שאסור גם בפקדון, א"כ כ"ש לענין שלא ציורה התורה לעשות מצוה על חשבון ממון חבירו, ועיין בזה בחת"ס (עשה"ס סוף ח"א). ומאידך יל"ע דמאחר דדין מצה"ב נאמר על כרחך במקום דלא שייך דין עדל"ת א"כ יל"ע מ"ט בעי' לדין מצה"ב, ובפשטות הטעם דבלא דין מהב"ע היה הדין דהגם דאיכא עבירה מ"מ איכא נמי מצוה, אלא שיל"ע בזה לשיטת ר"נ גאון בשבת קל"ד דס"ל בדין עדל"ת דהביאור הוא דבמקום העשה לא נאמר הל"ת ולכא' ה"ה דאם אין עדל"ת לא נאמר העשה במקום הלאו, ויש לחלק דכל דבריו הם בדין עדל"ת אבל במקום שאין עדל"ת לא נפקע העשה דהוי מציאות של מצוה. [אמנם יעויין בברכת שמואל (יבמות ס"ב) דמבואר בדבריו דמטעם אין עדל"ת לא היה מתקיים מצות היבום ע"ש וכעת צ"ע].

* תי' תוס' דלא דמי לגזל דמחמת עבירת הלאו באה המצוה וכו' ע"ש. יש לדון האם יש דין במצה"ב שיהיה "בעידנא" וכל היכא שאינו בעידנא אי"ז מצה"ב, או דגם היכא שאי"ז בעידנא הוי שפיר מצה"ב כל היכא שמחמת המצוה באה העבירה, ובשפ"א דייק בדברי התוס' דבלולב של אשרה אילו מחמת העבירה היתה המצוה היה דין מצה"ב הגם שעשה המצוה אחר העבירה, אלא שהקשה ממה שמבואר להלן שביאוש ושינוי רשות לא הוי מצה"ב, וחילק שכל היכא ששם העבירה עליו אי"ז בעידנא וכל היכא שבא ע"י העבירה הוי מצה"ב אבל בשינוי רשות חשיב כמו בהתירא ולכן אי"ז מצה"ב, [וחילוק זה כתב נמי בחידושי רבי ראובן ס"ג ע"ש], אמנם בערול"נ כתב דמדברי הריטב"א גבי יאוש ושינוי רשות משמע שמאחר שנגמרה כבר העבירה אי"ז מצה"ב, [ול"ק מאשרה דהרי ביאר הערול"נ דמאחר שיש איסור להינות מע"ז ע"כ חשיב מצה"ב אפי' שכבר עבר את עיקר העבירה של ע"ז], אלא שהקשה הערול"נ מסוגיא דברכות מ"ז: דקרי מצה"ב גם לשחרור עבד כדי להצטרף לעשרה הגם דהתם כבר נגמרה העבירה קודם למצוה, וביאר דהתם דברי הגמ' הם לענין לכתחילה דלא יעשה כן הגם שכבר נגמרה העבירה קודם למצוה. ע"ש.

הנה בנו"ב (מהדו"ק סוף חלק חו"מ) הביא קושית חתנו על דברי הריב"א בחולין קמ"א ע"א דמבואר בדבריו דבגוונא דעשה עבירה דחרישה ביו"ט בשביל כיסוי הדם אינו לוקה, הגם דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ כיון דאיכא עשה חשיב שנדחה הלאו ונשאר רק עשה ולכן אינו לוקה, והקשה כיון דאין נדחה העשה הרי הוי מצה"ב ואינה מצוה כלל ומ"ט לא ילקה על הלאו. ובנו"ב חילק דדין אין עשה דוחה הוא רק לכתחילה ולכן לא שייך בזה מצה"ב ע"ש, וסברתו צריכה ביאור ואכמ"ל. ובאמת י"ל דס"ל לריב"א דדין מצה"ב הוא רק דרבנן ולכן אינו לוקה, וכ"כ בקה"י (יבמות סי' ט"ו), וכתב עוד הקה"י דלא שייך בכה"ג דין מצה"ב כלל כיון שאת העבירה כבר עבר קודם למצוה ואין לה שייכות לקיום המצוה כלל, ויסד ד"ז על דברי השער המלך (פ"ח ה"ה) דכתב על הדין דמיעט ענבי ההדס ביו"ט כשר והגם דלכא' הוי מצה"ב מ"מ כיון שהעבירה נעשית בשעת ההכנה למצוה ולא שעת המצוה אין כאן פסול של מצה"ב, ולפ"ז כתב הקה"י דה"ה גבי חרישה ביו"ט. ע"ש. ובאמת כבר קדמו קה"י בחילוק זה בנו"ב (או"ח קל"ה מבין המחבר) שחילק כן וביאר דשאני גזילה דהגם שכבר עבר את העבירה אבל מאחר שמוטל עליו חיוב השבה חשיב שנמשכת העבירה בפועל ולכן הוי מצה"ב משא"כ גבי כיסוי הדם, אלא ששם כתב בן הנו"ב דלפ"ז באכל מצוה גזולה או מצת טבל שאין בהם חיוב השבה לא יהיה בזה דין מצה"ב כיון שאין לו דין לתקן הלאו ולהוציא בלעו מפיו, ולפ"ז לק"מ קושית התוס' בסוגיין ממצת טבל. ע"ש. אמנם במה שכתב לפ"ז לחלק בין מצת טבל ללולב הגזול יש לפקפק בזה דיל"ל דכל היסוד המבואר הוא דגם במקום דהמצוה באה מחמת העבירה אי"ז מצה"ב אלא היכא שבשעת המצוה יש שייכות לעבירה וכמו בגזל [קודם יאוש ושינוי רשות] דיש עליו מצות השבת הגזילה, אבל לא נאמר בשום מקום דין שכדי שנימא דין מצה"ב בעי שיהיה אפשרות לתקן את העבירה ובמקום שהעבירה ממילא נעשית אין מניעה שיצא יד"ח המצוה, ולכן במצת טבל כל היכא שכאשר אוכל עושה עבירה ומצוה יחד ומחמת העבירה באה לידו המצוה הרי שיש כאן דין מצה"ב. ועיין [וע"ש עוד בנו"ב בתשו' קל"ו שהשיג בן הנו"ב על דברי אחיו].

* בירושלמי (שבת פרק י"ג ה"ג) מבואר דהקורע על מתו בשבת יצא יד"ח קריעה והקשתה הגמ' ממצה גזולה שאינו יוצא יד"ח בפסח וחילק הירושלמי "תמן גופה עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה" היינו דדין מצה"ב הוא רק בגוונא שהעבירה היא בגוף הדבר שמקיים בו המצוה אבל אם העבירה היא במעשה הגברא ולא בדבר שאיתו מקיים המצוה אי"ז מצה"ב, ולכן ה"ה דמוציא מרשות לרשות יצא יד"ח מצה ע"ש. ומבואר בירושלמי דמצה"ב אין החסרון במעשה המצוה דכל שנעשה בעבירה אי"ז מצוה, אלא הוא חסרון בחפצא דמצוה היינו דדבר שהוא חפצא דעבירה אינו יכול לשמש למצוה [וגם בגזילה קודם קניה דחייב בהשבה חשיב כחפצא של עבירה ועיין] אכן בתוס' מוכח לא כן דהקשו ממצת טבל ולכא' לד' הירושלמי לק"מ דהתם אין הטבל עצמו עבירה אלא מעשה הגברא באכילה, ומבואר שיטת התוס' דהחסרון הוא במעשה המצוה. [ויש לתלות מחלוקת זו בטעם הפסול של מצה"ב האם הוא משום "אין

קטגור נעשה סגור" או מטעם "דאין מצוה עבירה" ועיין. ועיין בחידושי רבי ראובן (ס"ג) שכתב להוכיח מדברי התוס' הנ"ל דלא כירושלמי כמבואר לעיל ועי"ש שהביא מדברי הריטב"א להלן כשיטת הירושלמי. [אלא שכתב רבי ראובן דלפ"ז חזרו בהם התוס' מסברתם דלעיל שמאחר שאשרה היא חפצא דעבירה על כן שייך בזה מצה"ב, עי"ש. אמנם נראה שאי"ז מוכרח כלל ד"ל דגם לתוס' שייך שפיר דין מצה"ב מחמת דלדבר יש שם של חפצא דעבירה, ונפ"מ בזה לענין "בעידנא" דכל שיש לדבר שם עבירה אי"צ בעידנא וסגי במה שהמצוה היא מחמת העבירה, אבל במצוה של טבל דהוי בעידנא אי"צ דיהיה לדבר שם של חפצא דעבירה ועיין.]

* יש לדון האם בגזילה שאין בה חיוב השבה איכא לדין מצה"ב או לא, ובפשטות יש בזה מחלוקת בראשונים, דברמב"ן (במלחמות) כתב דבגזל עכו"ם ליכא לדין מצה"ב, עי"ש, [וברעק"א (ל' ע"ב) ביאר דס"ל דכונתו דגזל עכו"ם מותר ומ"מ לא הוי לכם עי"ש אמנם יש שביארו באופ"א וכדלהלן] וכתב השאג"א (צ"ט) ליישב לפ"ז קושיית התוס' לעיל ט' ע"א מ"ט בעי' למיעוט על סוכה גזולה תיפול"ל דהוי מצה"ב וכתב דנפ"מ לגזל עכו"ם דדין מצה"ב לליכא חשיב גזול ולא יוצא בה יד"ח ממיעוט הקרא, ועיין באבי עזרי (פ"ה מסוכה) שתמה על תי' זה דמאחר שאין עבירה בגזילה בודאי יוצא יד"ח בסוכה זו דאין דין בסוכה שיהיה "לכם" אלא רק שלא יהיה גזול ולכן בגזל עכו"ם אין חסרון של גזול כלל, אמנם באו"ש (פ"ה מסוכה) ביאר דברי הרמב"ן דגזל עכו"ם איכא דין גזילה ולא דלא תגזול אלא שאין חיוב השבה ולהכי לא הוי מצה"ב [ועי"ש שנראה שניחא ליה דברי הרמב"ן גם אם גזל עכו"ם מותר כיון דמ"מ לא הוי "לכם" אלא שזה ודאי קשה טובא כמ"ש"כ האבי עזרי] ועיין נמי בחידושי רבי ראובן (ס"ג) שביאר דודאי איכא דין לא תגזול גם בנכרי למ"ד גזל עכו"ם אסור ורק חיוב השבה ליכא ולכן הוי מצה"ב. אכן בשיטת התוס' י"ל דמאחר דיש איסור לא תגזול הרי שפיר הוי מצה"ב. וצ"ב במחלוקתם. והנה בשיטת הרמב"ן [לביאור הנ"ל] יל"ע מ"ט ליכא בכה"ג לדין מצה"ב הא באה המצוה מחמת העבירה ועבירת הלא תגזול עדיין קיימת [עיין בחי' רבי ראובן שהביא כן מס' דברי האובח שאי"ז דומא להפקעת הלואה אלא גם אלר שבא לידו אסור], ולכא' י"ל דס"ל כשיטת הירושלמי דכל היכא שאין הדבר נחשב לחפצא דעבירה אין בזה דין מצה"ב, ולפ"ז י"ל בשיטות החולקות דפליגי ביסוד הירושלמי הנ"ל וס"ל דלא בעי' שיהיה הדבר כחפצא דעבירה וסגי במה דיש לאו דלא תגזול. ועיין בחידושי רבי ראובן (שם) שביאר באופ"א מחלוקת תוס' והרמב"ן הנ"ל.

* כתבו תוס' (ד"ה הא) וכן בר"ן וברא"ה דכל דין מצה"ב הוא בגונא שלא קנה את הגזילה לגמרי קודם שקיים את המצוה או שקנאה ע"י המצוה אבל אם קנאה קודם לכן אי"ז מצה"ב. וכן מבואר בתוס' בגיטין (נ"ה ע"א ד"ה מאי) ובתוס' בב"ק (ס"ז ע"א). והיינו דכל היכא דבזמן המצוה ליכא לעבירה לא חשיב מצה"ב, ועיין ברעק"א דכתב לפ"ז דהא דדימה הירושלמי קורע בשבת למציא מצה מרה"ר לרה"י דבתרויהוה איכא מצה"ב, צריך לבאר דמירי שמוציא המצוה מרשות לרשות באופן שבליעתן זוהי הנחתו דבלא"כ לא הוי בעידנא ולא דמי לקורע על מתו בשבת, ובביאור הדבר דבעי' בעידנא, עיין בריטב"א דהגם שיש בידו עבירה שגזלו הרי הוא כשאר עבירות שבידו או כאילו גזל חפץ אחר שאינו פוסלו ממצוה זו, עיין במאירי שכתב ז"ל "אבל זה שלא גזל אף על פי שהגזילה בידו אין כאן מצה"ב" [וצ"ב]. ולכן מבואר בסוגין [ועיין ר"ן שהביא כן מירושלמי] דאם יקנה ביאוש ושינוי רשות או שינוי השם לא יחשב מצה"ב. [ועיין בגמ' להלן ל"א דמבואר דבגונא דקנה בשינוי וכו' ואיכא תקנת מריש יוצא בגזול וצ"ב הא הוי מצה"ב וצ"ל כנ"ל] [וצריך לי ביאור מטעם אי"ז מברך אלא מנאץ וה"נ הרי ע"י הגזילה יכול הוא לקיים המצוה, וצ"ל לשיטות הנ"ל דהנה זה ברור שאם כדי לקיים מצות לולב היה צריך לעבור איזה עבירה אחרת שאינה שייכת כלל ללולב זה לא היה בזה דין מצה"ב כל היכא דאי"ז בעידנא, וה"ה הכא דמה שגזל את הדבר אי"ז בעידנא והשתא הוי שלו וענין הגזל אינו מוטל עליו בזמן המצוה משא"כ אם לא קנאו דאז הגזל מוטל עליו בזמן המצוה ולכן הוי מנאץ]. ועיין בכפות תמרים שביאר דברי הגמ' בדרשת הפסוק אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה היינו דהגם דה' אוהב משפט והיינו דין התורה דיאוש קני מ"מ שונא גזל בעולה כלומר שהגם שמדין תורה הוי עולה כשרה מ"מ לכתחילה שונא ה' גזל גם לאחר שקנה אותו [ועיין במהר"ם ובשפ"א משכ"ב בביאור המשל], ועיין במהרש"ל דמבואר נמי הכי, ולפ"ז גם לאחר שקנה את הגזילה בקנייני הגזילה ואינו חייב אלא דמים מ"מ לכתחלה אין לעשות בו המצוה. עי"ש. אמנם בריטב"א כתב בתחילת דבריו דבכה"ג שקנה את הגזילה הוי כשר לכתחילה, עי"ש.

* עיין עוד בתוס' ובתוס' הרא"ש שהקשו מסוגיא בריש הגזול גבי גזל סאה של חיטים דמבואר שהגם שקנה ביאוש ושינוי מעשה קודם המצוה מ"מ הוי מצה"ב, ותי' תוס' דהוי דיחויא בעלמא, או דשאני התם דאיכא הזכרה לשם שמים וצ"ב דבסוגין נמי איכא ברכה וכמבואר בתוס' לעיל דילפי' מחלה דאי"ז מברך וכו' לכל מילי דהוי דאו', ובכפות תמרים תי' דשאני ברכה דלולב שאינה מעכבת, ובהג' הרעק"א הקשה דמה בכך דאינה מעכבת מ"מ קשיא מ"ט אמרה הגמ' לקנינהו בשינוי מעשה הא בכה"ג לא יוכל לברך. עי"ש. ועיין בפנ"י שכתב בשטת שמואל דהגם שס"ל דבדרבנן אין דין מצה"ב מ"מ לא יברך הכא על הלולב. עי"ש.

* הקשו תוס' ממצת טבל מ"ט בעי' לפס' שאינו יוצא יד"ח הרי הו"ל מצה"ב, ותמה המהרש"א הא כבר הקשו כן תוס' לעיל בדף ט' מדין סוכה גזולה ותי' דהוי מדרבנן, וא"כ אי ס"ל לתוס' הכא כהם א"כ לק"מ קושייתם ואי לא ס"ל כד' התוס' התם מ"ט הוצרכו למצת טבל ולא הקשו מדין סוכה גזולה. ובביאור דברי התוס' י"ל דפליגי על דברי התוס' לעיל וס"ל דמצה"ב הוי דאורייתא ומ"מ לא הוקשה להם מ"ט בעי' פסוק לסוכה גזולה ומשום דיש לחלק בין סוכה ללולב, ומצאנו בזה כמה דרכים ונזכיר בקצרה א- המהר"ם כ' דבסוכה כיון דלא עביד מצוה בידים בגופה אין בזה משום מהבב"ע, וכן כתב המאירי בסוגיין ע"ש, והדברים צ"ב, ועיין בחידושי רבי ראובן ס"א משכ"ב. ב- הרא"ה והריטב"א (לעיל) כ' לת' דקאי לשמואל דס"ל לק' ל' א' דליכא משום מהבב"ע, ולולב גזול כשר ביום השני דלא בעי לכם. ג- ועו"כ הרא"ה לישב דכיון דמרבין שאל מקרא דכל האזרח דכולם יוצאים בסוכה אחת כמבואר לעיל כ"ז: א"כ הייתי מרבה גם גזול ומשו"ה בעי קרא למעט, והריטב"א מוסיף דהייתי אומר דמרבה דנימא דליכא חסרון דמהבב"ע אלא במה שבא לרצות, וילפינן מקרא דהכא דגם במה דלא בא לרצות איכא משום מהבב"ע. [ועיין בזה בכפוף"ת ודבריו שם צ"ע וכבר העיר בזה הרעק"א]. ד- בשאג"א (סצ"ט) כ' לישב לפי המבואר במלחמות דבגזול נכרי אין חסרון דמהבב"ע, א"כ י"ל דלהא איצטריך קרא, ועיין באבי עזרי בפ"ה מסוכה הכ"ה משכ"ב. ה- במנ"ח (שכ"ה אות י') כ' לישב דאיכא נפ"מ דאי הוי משום מהבב"ע א"כ האמנם דלא מקיים מצות סוכה, מ"מ גם לא חשיב דהוא כאוכל חוץ לסוכה ואינו עובר איסור, משא"כ אחר שנתמעט דגזולה היא סוכה פסולה א"כ נמצא דהוי כאוכל חוץ לסוכה, אמנם בשער"י שער ג' פי"ט כ' לדון בזה דמהבב"ע הוי פסול בחפצא דכל שיש בו איסור לקיים בו המצוה הרי הוא פסול, וא"כ גם משום מהבב"ע יחשב כאוכל חוץ לסוכה, ע"ש. ו- וברעק"א כ' לישב דאיכא נפ"מ היכי דאיכא ב' טפחים סכך פסול ועוד ב' טפחים סכך גזול, דאי משום מהבב"ע יהיה כשר, כיון דבלא הסכך הגזול גם היתה הסוכה כשרה כיון דהי' כאן אויר ואין אויר מצטרף לסכך פסול, אמנם כ' דגם אי נימא דהחסרון רק משום מהבב"ע, מ"מ יצטרף הסכך הגזול לסכך הפסול כיון דמ"מ יש כאן ד' טפחים של צל פסול, ועיין בעמק ברכה סי"ב משכ"ב, ובזכרון שמואל (סכ"ט אות ה') כ' דמהבב"ע הוי פסול בחפצא וכמשנ"ת דברי השע"י, וא"כ חשוב ד' טפחים סכך פסול, ובק"ש ח"ב סל"ג אות ג' כ' לומר דגם אחר המיעוט דקרא יהיה כשר בכה"ג כיון דהפסול הוי על כללות הסוכה ולא על הסכך בפנ"ע, [דהא הוי פסול גם בדפנות ובקרקע הסוכה כמבואר לק' ל"א א'], וא"כ כיון דהסוכה היתה כשרה גם בלא סכך גזול זה א"כ לא חשיב דהכשר הסוכה בדבר הגזול. ז- עיין באפיקי ים בח"ב סל"ג שהביא דברי הפמ"ג במשב"ז סתרל"ז סק"ד דמסתפק האם איכא בסכך גזול חסרון משום תעשה ולא מן העשוי, וכ' דאי נימא דאיכא א"כ מיושב קו' התוס' דמשום מהבב"ע בודאי ליכא חסרון דתולמ"ה, ועיין בזכרון שמואל שם אות ד' משכ"ב.

* ובעיקר קושיית התוס' עיין בשפ"א שתי' בכמה אופנים.

* מבואר שנחלקו התוס' הכא ולעיל ט' ע"א האם מצה"ב הוי פסול בדאורייתא או פסול רק בדרבנן, ועיין להלן שיובא מדברי הצ"ח דכבר נחלקו בזה שמואל ור"י בסוגיין. ועיין בשאג"א (סי' צ"ט) שרצה להוכיח בכמה הוכחות דהוי רק מדרבנן, ע"ש.

* שמואל דס"ל מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול כתבו תוס' דדוקא הכא משום דהוי דרבנן לא חייש על מצה"ב. וצ"ב מדוע במצוה דרבנן אל אמרי' לדין מצה"ב, ועיין ברא"ש שכתב דמשום דהוי דרבנן "לא חשיב" מצה"ב. עוד כתב הרא"ש דלא מסתבר טעמו של שמואל דכיון שמזכיר שם שמים אי"ז מברך אלא מנאץ בדאורייתא כמו בדרבנן, ולכן לא פסקי' כשמואל. ועיין ברא"ה שביאר טעמו של שמואל "דכיון דלא מחסר כלל מינה דהא בעיניה קאי ליכא משום מצוה בהא בעבירה." [וצ"ב]. ובפנ"י ביאר סברת שמואל דמאחר שיוצא בשאול אין נחשב שהמצוה באה מחמת העבירה דהא גם אם לא נתכוון לקנות את הגזילה היה יוצא יד"ח שהרי יוצא בשאול וא"כ אין העבירה הכרח לקיום המצוה, ע"ש. אלא שבחת"ס הקשה על סברא זו דהא שואל שלא מדעת גזולן הוא, ועיין בשפ"א שכתב דכל דין שואל שלא מדעת גזולן הוא בגוונא דשואל ומשתמש בו אבל הכא דמצות לאו להינו ניתנו אין הוא גזולן דחבירו לא חסר מידי, ואדרבא קשה מאי טעמיה דר"י, ע"ש. ועיין ברעק"א שהקשה על דרך זה לשיטת ר"י מ"ט לא נימא נחא ליה לאיניש לעביד מצוה בממוניה יוצא יד"ח ולא יקנה אותו, ע"ש. ובחידושי רבי ראובן (ס"ג בהערה) כתב דודאי י"ל שלגזולן לא נחא לליה ליתן לו למעבד מצוה בממוניה, ועיין עוד בחידושי רבי ראובן שם שביאר סברת רבי יוחנן דלא ס"ל כסברת הפנ"י הנ"ל משום דס"ל דכל היכא שנתכוון לגזולה הרי יש עליו מצות השבת הגזילה וא"כ הגם שיכל שלא להתכוון לקנותו מ"מ כל היכא שנתכוון לגזולו אזי מחמת מצות השבת הגזילה כל היכא שאינו מחזיר חשיב שהמצוה היא מחמת הגזילה. ע"ש. ועיין בצל"ח שכתב דבאמת עיקר המחלו' בין שמואל לבין רבי יוחנן היא בשאלה האם מצה"ב היא דין דאורייתא או דין דרבנן, דלשיטת רבי יוחנן דין מצה"ב היא סברא בדאורייתא והראיה לזה ממה שהוצרך להביא ר"י ראיה מהפס' דאובה ה' משפט וכו' ולא סגי ליה בפס' והבאתם את הפסח והגזול וכו' [ולעיל הובאו בזה דברי אחרונים אחרים] והיינו משום שהוא פסוק מדברי קבלה ור"י ס"ל דבעי' ראיה שמצה"ב הוי דין

דאורייתא, אמנם שמואל ס"ל שכל דין מצה"ב הוא מדרבנן וא"כ משיושב דביו"ט שני שיוצא בשאול שאי"ז מדאו' יוצא נמי בגזול דתרי דרבנן לא תקון. עיי"ש. ועיין בשפ"א שדייק מדברי רש"י בד"ה קמ"ל דלשיטת שמואל גם ביו"ט ראשון דאורייתא אין פסול של מצה"ב שאל"כ היה לו לרש"י לומר דפסול התם מטעם מצה"ב, והיינו דשמואל ס"ל שכל דין מצה"ב אינו מדאו' עיי"ש. ועיין נמי בשאג"א (צ"ט) דהוכיח מדברי התוס' דשיטת שמואל היא דמצה"ב אינה אלא מדרבנן ולא מדאו' אמנם בצל"ח כתב דשמואל ר"י נחלקו בזה גופא אבל בשאג"א כתב דר"י מודה לשמואל אלא שס"ל דהגם דהוי מדרבנן מ"מ פסול. ובעיקר שיטתו של שמואל עיין בבעל המאור שמבואר בדבריו דלא חיישי' כלל לדין מצה"ב ואפי' לא בדאורייתא ועיין בשאג"א אריה (סי' צ"ח) שלמד כך בדבריו [ועיי"ש בסי' צ"ט שכתב שכן היא דעת הר"ן והרמב"ן בשיטת שמואל וכעת לא מצאתי כן]. ועיין עוב בלח"מ (פ"ח ה"ב) שביאר דגם שמואל ס"ל לדין מצה"ב אלא דמאחר שנלמד ד"ז מקרבן והכא ביו"ט שני דיש קולא שיוצא בשאול א"כ א"א ללמוד מקרבן, עיי"ש.

עוד כתב הרא"ה דיש לפסוק כר"י ולא כשמואל ומ"מ כתב בסו"ד דמה שגזול ויבש פסול גם ביו"ט שני היינו במקדש אבל במדינה כולן כשרים ביו"ט שני [והיינו גם היכא דהוי מצה"ב]. ועיין בפנ"י שכתב לשיטת התוס' דגם לפי שמואל אינו מברך על המצוה עיי"ש.

* ברמב"ם (פ"ח ה"א) כ' דלולב הגזול פסול אפי' לאחר יאוש, ועיין במ"מ דטעמו של הרמב"ם הוא דמבואר בגמ' שגזול פסול לאחר יאוש, והקשה הכס"מ דהרמב"ם פסק כשמואל שגזול כשר ביו"ט שני כמבואר בדבריו שם (ה"ט) וא"כ לית ליה לטעם דמצה"ב. וביאר דשיטת הרמב"ם היא דיאוש כדי לא קני וא"כ איכא חסרון דלכס אבל ליכא לחסרון דמצה"ב כדמסקנת הגמ' בדעת שמואל ורבא [או רב אשי]. אלא שלפ"ז הוצרך הכס"מ לבאר דבלולב של אשרה נמי אין דין מצוה הבאה בעבירה ועיי"ש בביאור שיטת הרמב"ם, אמנם במ"מ כתב דבלולב של אשרה פסול מטעם מצה"ב, ועיין בערו"ל"נ שהביא דברי הרמב"ם בפירוש המשנה שמבואר להדיא דהטעם דלולב של אשרה הוא מטעם מצה"ב, ועיין בכס"מ שהקשה עוד דבלולב של אשרה המצוה אינה מחמת העבירה כמש"כ תוס' ובערו"ל"נ תי' בב' אופנים א- דס"ל לרמב"ם דלא בעי' דמחמת העבירה יהיה המצוה דהא כל ראית התוס' היא מאשרה ולרמב"ם טעם אחר בזה, ב- דס"ל דמאחר דאיכא איסור הנאה הוי שפיר מצה"ב עיי"ש. אלא דעדיין יקשה ממה דס"ל לרמב"ם דבגזול ליכא מצה"ב ומאי שנא מאשרה ועיין בערו"ל"נ מש"כ. ובלח"מ כתב דאין כוונת הרמב"ם לססוק כשמואל מחמת שלא ס"ל למצה"ב בעלמא אלא דלענין גזול בפרט מאחר שיוצא בשאול אין ללמוד מקרבן דפסול מצבה הבאה בעבירה אבל בשאר פסולין ודאי דאיכא לדין מצה"ב.

ועיין בכפ"ת משכ"ב ודבריו צ"ע. ועיין נו"ב או"ח קל"ד.

עיין בשאג"א סי' צ"ט [ובהגהות משכ"ב]

* במגן אברהם (תקמ"ט ס"א סק"ג) הוכיח מרש"י ותוס' דמצה"ב לא נאמר אלא למי שעשה את העבירה ולא לאחר, ובשם הרמב"ן כתב דמצה"ב אסור גם לאחר. [ועיין ערו"ל"נ שכתב דבזה תלויה מחלו' התוס' בסוגיין ולעל"ט ע"א ותוס' הכא ס"ל דרק למי שעשה את העבירה איכא דין מצה"ב והגם שהקשו תוס' מאשרה וכו' ולכאו' התם לא מיירי שהוא עשה את העבירה ועיי"ש שנדחק בזה]. ועיין נמי בשער המלך (פ"ח ה"ט). וברעק"א בשו"ע שם ובפרמ"ג שהרחיבו בדעת רש"י בזה [ויובא להלן ל':] ויל"ע בסברות המחלו', ולכאו' תלוי בדברי הירושלמי האם החסרון במצה"ב הוא בגוף החפצא וא"כ הוי פסול נמי לאחרים או שהוא דין כלפי הגבירא במעשה המצוה וא"כ לאחרים שריא. ויש להרחיב ואכמ"ל.